

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจใช้เข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดว่าด้วยการก่อความไม่สงบ
 - 1) การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย
 - 2) กลุ่มขบวนการทางการเมือง
 - 3) การจัดตั้งกองกำลังของขบวนการก่อความไม่สงบ
2. แนวคิด ทฤษฎี และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด
 - 1) แนวความคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำความผิด
 - 2) ทฤษฎีทางอาชญวิทยาเกี่ยวกับการกระทำความผิด
 1. ทฤษฎีทางอาชญวิทยาแนวจิตวิทยา
 - ทฤษฎีจิตวิเคราะห์
 - ทฤษฎีบุคลิกภาพ
 2. ทฤษฎีทางอาชญวิทยาแนวสังคมวิทยา
 - ทฤษฎีโอกาสและเหตุผล
 - ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน
 - ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง
 - ทฤษฎีแรงจูงใจ
 - ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - ทฤษฎีการเสียระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคม
 - ทฤษฎีไร้ระเบียบ
 - ทฤษฎีตีตรา
3. อาชญากรรมทางการเมือง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดว่าด้วยการก่อความไม่สงบ

การก่อความไม่สงบ (Insurgency) หมายถึง การต่อสู้ระหว่างกลุ่มผู้อยู่ใต้ปกครองกับกลุ่มที่มีอำนาจในการปกครอง โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองตามความต้องการของตน

กลุ่มผู้อยู่ใต้การปกครองจะใช้ทรัพยากรทางการเมืองในการดำเนินการต่อต้านรัฐบาล อันได้แก่ ความร่วมมือจากกลุ่ม องค์การที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การปฏิบัติการจิตวิทยามวลชน จนถึงการเดินทางบนประท้วง และใช้ความรุนแรงในการทำลายความน่าเชื่อถือ และลดความชอบธรรมของฝ่ายปกครอง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในประเด็นสำคัญทางการเมือง หรือการดำรงความถูกต้องชอบธรรมขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ประชาชนจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ตัดสินถูก-ผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความชอบธรรมและความถูกต้องทางศีลธรรม ซึ่งประเด็นสำคัญทางการเมืองในที่นี้ หมายถึง

1. ประชาคมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ
2. ระบบการเมือง ได้แก่ ค่านิยม และโครงสร้างทางการเมือง/การปกครอง
3. อำนาจอการบริหาร และ
4. นโยบายของรัฐบาล

ในการปฏิบัติการก่อความไม่สงบนั้น จุดมุ่งหมายหลักของกลุ่มก่อความไม่สงบจึงมิใช่การเอาชนะทางการเมือง แต่มุ่งเอาชนะด้วยการทำลายอำนาจและการบริหารประเทศของรัฐบาล ซึ่งถือเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งขีดความสามารถของรัฐในการรักษาความปลอดภัยให้กับประชาชน

เมื่อทราบถึงจุดมุ่งหมายของการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบแล้ว สิ่งสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายหรือนักวิเคราะห์ด้านความมั่นคง จะต้องให้ความสนใจคือ ความจำเป็นของการแยกแยะรูปแบบของการก่อความไม่สงบให้ชัดเจน เพื่อให้ฝ่ายรัฐสามารถแสวงหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อต่อต้านการก่อความไม่สงบได้อย่างถูกต้อง โดยอาจใช้ต้นแบบของการก่อความไม่สงบที่ปรากฏมาแล้วในอดีตมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และพิจารณา ซึ่งกลุ่มก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งในภูมิภาคละตินอเมริกา ยุโรป เอเชีย และอื่น ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 รูปแบบ ดังนี้

1. กลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการทำลายสถาบันทางการเมือง วัตถุประสงค์ของกลุ่มนี้เพื่อสถาปนาอำนาจรัฐขึ้นมาใหม่

2. กลุ่มก่อความไม่สงบที่ต้องการความเสมอภาค กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์ในการสร้างระบบการเมืองและสังคมใหม่ บนพื้นฐานของโครงสร้างทางการเมืองที่มีความเสมอภาค

3. กลุ่มประเพณีนิยม เป็นกลุ่มที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองโดยใช้รากฐานจากสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้และหลักความเชื่อทางศาสนา

4. กลุ่มที่ต้องการความหลากหลาย กลุ่มนี้ดำเนินการเพื่อต้องการสถาปนาระบบการเมืองที่คำนึงถึงอิสรภาพของปัจเจกชน เสรีภาพ การประนีประนอม รวมถึงการปกครองตนเอง

5. กลุ่มแบ่งแยกดินแดน กลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ชัดเจนในการแยกตัวเองออกไปตั้งรัฐใหม่

6. กลุ่มปฏิรูป กลุ่มนี้ต่อสู้เพื่อต้องการผลประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น

7. กลุ่มอนุรักษ เป็นกลุ่มที่ต้องการดำรงสถานภาพเดิมของตนไว้ แต่ใช้การปฏิบัติที่ผิดกฎหมายต่อกลุ่มที่มีชนชั้นปกครอง และผู้มีอำนาจในกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำลายอำนาจของกลุ่มตนหรือพยายามดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปจากระบบเดิม (ที่กลุ่มอนุรักษมีอำนาจอยู่)

สำหรับการก่อเหตุรุนแรงของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่กล่าวมานี้ มักใช้วิธีการความรุนแรงที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้รูปแบบของการใช้ความรุนแรงหมายถึง การใช้ความรุนแรงโดยมีองค์กรจัดตั้ง และประกอบด้วยกองกำลังติดอาวุธ อาวุธ ยุทธวิธีและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การก่อการร้าย สงครามก่อความไม่สงบ และการใช้กำลังตามแบบ ดังนี้

1. การก่อการร้าย (terrorism) เป็นรูปแบบของการสร้างความรุนแรงโดยตรงต่อผู้ที่มิใช่ทหาร หรือหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า/การเข้าปะทะโดยตรงกับกองกำลังตำรวจและทหาร แต่มุ่งใช้ความรุนแรงไปที่เป้าหมายสาธารณะและเป้าหมายทางเศรษฐกิจ หน่วยปฏิบัติการที่มีขนาดเล็กกว่าสงครามก่อความไม่สงบ การปฏิบัติการมักใช้วิธีการลอบสังหาร วางระเบิด ขวางระเบิด ลอบวางเพลิง ใช้การทรมาน จี้เครื่องบิน และลักพาตัว บางครั้งการใช้รูปแบบปฏิบัติการเพียงเพื่อสร้างผลสะท้อนทางการเมืองปฏิบัติการเหล่านี้มักดำเนินการโดยกลุ่มที่ต้องการปกครองตนเอง และกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors)

ส่วนการก่อการร้ายก่อความไม่สงบ (insurgency terrorism) นั้นมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความรุนแรงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการโค่นล้ม

รัฐบาล พร้อมทั้งสร้างความหวาดกลัวให้กับเจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ที่ให้การสนับสนุนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งนี้การก่อการร้ายได้ถูกปรับให้สอดคล้องกับปฏิบัติการของแต่ละกลุ่ม

2. สงครามก่อความไม่สงบ (insurgency warfare) หลักการทำสงครามก่อความไม่สงบ ก็คือ การโจมตีแบบฉวย (hit and run) ด้วยกำลังติดอาวุธขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง เพื่อสร้างความหนักใจและค่อย ๆ ทำลายเจตนารมณ์ และขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้าม ความเคลื่อนไหวของฝ่ายก่อความไม่สงบจะต้องมีประสิทธิภาพสูงสุดในด้านความชำนาญ ภูมิประเทศ ความยืดหยุ่น พลิกแพลง ความรวดเร็ว และการหลอกล่อในการปฏิบัติการ เหมาเจตุงได้ให้ข้อสรุปของการทำสงครามก่อความไม่สงบไว้ว่า ยุทธศาสตร์สูงสุดของฝ่ายก่อความไม่สงบอยู่บนพื้นฐานของความตื่นตัว เคลื่อนที่เร็วในการเข้าโจมตี แต่จะต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์ของฝ่ายศัตรู ภูมิประเทศ การสื่อสารโทรคมนาคม กำลังสนับสนุน สภาพอากาศ และประชาชน

ทั้งนี้สงครามก่อความไม่สงบแตกต่างจากการก่อการร้ายในแง่ของการเน้นเป้าหมายขึ้นต้น กล่าวคือ สงครามก่อความไม่สงบเน้นการโจมตีกำลังติดอาวุธของฝ่ายรัฐบาล ตำรวจ ทหาร หน่วยสนับสนุน รวมถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การก่อการร้ายเน้นเป้าหมายที่เป็นสาธารณะ ขณะที่การประกอบกำลังของสงครามก่อความไม่สงบมีขนาดใหญ่กว่า การก่อการร้าย มีการส่งกำลังบำรุงและมีฐานที่มั่นชัดเจน โดยพื้นที่เคลื่อนไหวส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ส่วนประเด็นที่สงครามก่อความไม่สงบและการก่อการร้ายเหมือนกันก็คือ การใช้จุดอ่อนของฝ่ายรัฐที่ไม่สามารถนำทรัพยากรที่พอเหมาะมาใช้แก้ไขปัญหาในจุดขัดแย้งได้

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ชี้ขาดความสำเร็จของสงครามก่อความไม่สงบ ยังขึ้นอยู่กับ การเชื่อมโยงสงครามก่อความไม่สงบเข้ากับการสร้างความรุนแรง หรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่สงครามตามแบบ

3. การใช้กำลังตามแบบ หรือสงครามตามแบบ (conventional warfare) เป็นการเผชิญหน้ากันโดยตรงของกำลังขนาดใหญ่ในสนามรบ ซึ่งการก่อความไม่สงบส่วนใหญ่ มักไม่ใช้สงครามตามแบบ เนื่องจากให้ความสำคัญกับการเคลื่อนที่เร็วมากกว่า จึงใช้หน่วยขนาดเล็ก (small units) ในการปฏิบัติการ ทั้งนี้การทำสงครามตามแบบของกลุ่มก่อความไม่สงบขึ้นอยู่กับ ยุทธศาสตร์ของกลุ่มและการตัดสินใจเกี่ยวกับสมรรถนะในการทำลายของกองกำลังติดอาวุธ รัฐบาลที่ใช้การรบตามแบบ

ประเด็นสำคัญของวิธีการความรุนแรงที่ฝ่ายก่อความไม่สงบนำมาใช้มีดังนี้

1) กลุ่มก่อความไม่สงบมักใช้รูปแบบของความรุนแรงมากกว่า 1 รูปแบบ ส่วนใหญ่มักใช้การผสมผสานการก่อการร้ายกับสงครามก่อความไม่สงบ

2) ถึงแม้ปฏิบัติการของกลุ่มก่อความไม่สงบจะสามารถแยกแยะได้โดยง่าย แต่ก็จะมีปฏิบัติการอื่นอีกหลายประการที่ไม่สามารถแยกแยะได้ การก่อการร้ายมีจุดมุ่งหมายในขั้นต้นต่อผู้ที่มีได้ทำการรบและผู้ที่ไม่ติดอาวุธ ขณะที่สงครามก่อความไม่สงบมุ่งต่อกำลังทหารและตำรวจของฝ่ายรัฐบาล

3) การก่อการร้ายมีเงื่อนไขทางการเมืองและเงื่อนไขทางอารมณ์ความรู้สึกสูง กลุ่มก่อการร้ายมักเรียกตนเองว่าเป็นผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ ซึ่งในความเป็นจริงส่วนใหญ่แล้วมักไม่เป็นเช่นนั้น ในขณะที่ยกกลุ่มต่อสู้เพื่อเสรีภาพที่แท้จริงก็มักจะใช้รูปแบบการก่อการร้ายในการดำเนินการ ฉะนั้น จึงควรพิจารณาแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างกลุ่มต่อสู้เพื่อเสรีภาพและกลุ่มก่อความไม่สงบ การวิเคราะห์รูปแบบของการใช้ความรุนแรงให้ชัดเจนและตรงประเด็นนั้นจะมีผลต่อการทำความเข้าใจต่อความตึงเครียดด้วย รูปแบบสงครามหรือการใช้ความรุนแรงไม่เพียงแต่จะแตกต่างกันในประเด็นของจุดมุ่งหมาย เป้าหมายในการปฏิบัติการ และการจัดองค์กรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาที่กลุ่มก่อการร้ายจะสร้างขึ้น รวมถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มก่อการเหล่านั้นด้วย

1. การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันอย่างเป็นรูปธรรมในรูปขององค์กรเพื่อแบ่งแยกดินแดน หรือเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มิได้เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา แต่มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตโดยเฉพาะหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ประเทศเจ้าอาณานิคมได้มอบดินอำนาจอธิปไตยให้แก่ประเทศต่าง ๆ ที่เจ้าอาณานิคมยึดครองไว้ ความเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนที่เห็นได้ชัดในช่วงนั้น เช่น ความเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดน Moro ในฟิลิปปินส์ ความเคลื่อนไหวของชาว Ache ในอินโดนีเซีย ความเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยในรัฐฉาน กะเหรี่ยง และโรฮิงยา ในพม่า ตลอดจนความเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย

ในกรณีของไทย หน่วยงานด้านความมั่นคงส่วนใหญ่มักจะถือเอาช่วงเวลาการเกิดกบฏดุซงญอ เมื่อวันที่ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2491 เป็นจุดเริ่มต้นของการถือกำเนิดกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย กลุ่มแรกของขบวนการเหล่านี้ใช้ชื่อว่า The Barisan National Pember-Basan Pattani เมื่อปี พ.ศ. 2502

ภายหลังการเกิดกลุ่มดังกล่าวเป็นต้นมา กลุ่มได้กลายเป็นต้นแบบ ทำให้เกิดกลุ่มแบ่งแยกดินแดนอื่น ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาอีกหลายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้บางกลุ่มมี

การยุบรวมตัวกัน บางกลุ่มเกิดความแตกแยกแล้วมีการแยกตัวไปตั้งกลุ่มใหม่ แต่ยังดำรงความเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนต่อมา ตลอดช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 กลุ่มที่นับว่ามีบทบาทสำคัญ ได้แก่ กลุ่ม The Barisan Nasional Pengerusi (BNPP) กลุ่ม The Barisan Revolusi Nasional (BRN) กลุ่ม The Pattani United Liberation Organization (PULO) กลุ่ม The New Pattani United Liberation organization (New PULO) กลุ่ม The Gerakan Mujahideen Islam Pattaani (GMPI) และกลุ่ม The United Front for Independence of Pattani (Bersatu) ซึ่งการปฏิบัติการของกลุ่มเหล่านี้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพและความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบั่นทอนภาพลักษณ์ของไทยในประชาคมระหว่างประเทศมาโดยตลอด

ในการกำหนดแนวทางต่อสู้กับกลุ่มก่อความไม่สงบดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และความมั่นคงที่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบ ความล้มเหลวหรือการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐบาลที่เป็นเสมือนเชื้อไฟที่ทำให้ความไม่สงบยังดำรงอยู่หรือขยายตัวมากขึ้น รวมทั้งจะต้องศึกษาการก่อกำเนิด และความเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบแต่ละกลุ่ม ตั้งแต่มีการก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการทำความเข้าใจเพื่อแสวงหาแนวทางและมาตรการในการต่อสู้กับความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ โดยรัฐจะต้องมีเป้าหมายในบั้นปลายที่จะเอาชนะกลุ่มก่อความไม่สงบให้ได้ อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์

ชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่บริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ เคยเป็นอาณาจักรเก่าแก่มาก่อน มีความผูกพันกับความเจริญและความเสื่อมของรัฐต่างในแหลมมลายูและหมู่เกาะชวามาอย่างต่อเนื่อง การที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่เชื่อมต่อลงไปถึงแหลมมลายูทำให้มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์ทั้งในด้านเป็นเส้นทางเชื่อมการค้าระหว่างภูมิภาคตะวันตกกับตะวันออก และเป็นศูนย์กลางการค้าและการเดินเรือระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ความสำคัญในแง่ที่ตั้งดังกล่าว จึงทำให้ดินแดนแห่งนี้รับเอาอิทธิพลทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรมจากชนชาติที่เข้ามาติดต่อค้าขายด้วย ทำให้ชนชาติมลายูในแห่งนี้ซึ่งเคยนับถือภูตผีและวิญญาณมาก่อน เริ่มเปลี่ยนมายอมรับนับถือศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพุทธ

อาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งแรกในแหลมมลายูที่ก่อตัวขึ้นประมาณ พุทธศตวรรษที่ 11 ก็ได้รับอิทธิพลของศาสนาและวัฒนธรรมของฮินดู-พุทธ หรือฮินดู-วาเชนกัน โดยศูนย์กลางของอาณาจักรลังกาสุกะตั้งอยู่ที่ปัตตานี อย่างไรก็ตาม ต่อมาอาณาจักรลังกาสุกะ ก็ถูกอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งเกิดขึ้นในภายหลังและมีอิทธิพลอยู่ในแถบภูมิภาคมะละกา ขยายอำนาจ เข้าครอบครองในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8-11 จนกระทั่งอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง ในช่วงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12 อาณาจักรลังกาสุกะจึงได้รับอิสระอีกครั้ง สำหรับอาณาจักร ปัตตานีนั่น ถือกำเนิดขึ้นภายหลังอาณาจักรลังกาสุกะล่มสลายลงแล้ว ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่อาณาจักรสุโขทัยกำลังเรืองอำนาจอยู่ทางภาคเหนือ

ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจนั้น เป็นช่วงเดียวกับที่พ่อค้าอิสลามจากต่างภูมิภาค เดินทางเข้ามาทำการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในแถบรัฐ มลายู ซึ่งความมั่งคั่งทางการค้าของพ่อค้าอิสลามดังกล่าวนี้เอง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด กระแสการเปลี่ยนแปลงเป็นอิสลามหรือกระบวนการทำให้เป็นอิสลาม (Islamization) ขึ้นเป็นครั้งแรก ในดินแดนแถบนี้ ขณะที่ในด้านของกรุงศรีอยุธยา ได้รับอิทธิพลทางการเมืองและความเชื่อทาง ศาสนาแบบพราหมณ์และพุทธมาจากอาณาจักรขอมโบราณ อย่างไรก็ตาม กรุงศรีอยุธยาก็ไม่ ปฏิเสธบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น เห็นได้จากสมัยนั้นมีข้าราชการในราชสำนักที่มีบทบาทสำคัญ หลายคนที่เป็นชาวต่างชาติทั้ง ชาวมาเลย์ เปอร์เซีย จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และโปรตุเกส ซึ่งการยอมรับ ความหลากหลายทางการเมืองและเศรษฐกิจดังกล่าวนี้อาจทำให้กรุงศรีอยุธยาสามารถติดต่อ เชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ ได้โดยสะดวก

ในช่วงเวลาเดียวกัน มะละกากลับเผชิญการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากการถูกโปรตุเกส เข้ายึดครองเมื่อปี ค.ศ. 1511 จนทำให้ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจสูญสิ้นไปและมีสถานะเป็นเพียง ที่ตั้งทางทหารของโปรตุเกส แต่ความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้กลับเป็นผลดีต่อกรุงศรีอยุธยา ที่กลายมา เป็นศูนย์กลางทางการค้าของภูมิภาคแทน ขณะที่ปัตตานีซึ่งในช่วงเวลานั้นเป็นประเทศราชของ กรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็ได้รับผลดีโดยกลายมาเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญด้วยเช่นกัน และ ผลจากความเจริญมั่งคั่งมากขึ้นดังกล่าว ได้มีส่วนทำให้ปัตตานีพยายามแยกตัวจากการเป็น ประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา และมีการทำสงครามกันหลายครั้งระหว่างกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ในที่สุดปัตตานีก็ยังคงมีสถานะเป็นประเทศราชต่อไป อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับกรุงศรีอยุธยาในช่วงนี้คือ ทั้งสองฝ่าย ไม่เคยมีความขัดแย้งกันทางศาสนา และยังคงมีความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ เนื่องจาก

กรุงศรีอยุธยาไม่ห้ามหรือแทรกแซงการปฏิบัติทางศาสนาของปัตตานี ขณะเดียวกัน กรุงศรีอยุธยาก็ยินยอมให้ปัตตานีคงวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบของตนเองต่อไป

อาณาจักรปัตตานีได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2329 ซึ่งแม้จะเกิดการต่อต้านการปกครองจากบรรดาเจ้าเมืองที่มีเชื้อสายมลายูเป็นระยะ ๆ แต่ช่วงเวลาที่ดูจะมีความรุนแรงมากที่สุด คือ ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยประกาศใช้ “กฎข้อบังคับสำหรับการปกครอง 7 หัวเมือง ร.ศ. 120” เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2444 ทำให้บรรดาเจ้าเมืองในหัวเมืองมลายูสูญเสียอำนาจที่มีมาแต่เดิมจนเกิดการต่อต้านเป็นระยะ ๆ และในปี พ.ศ. 2452 ได้มีการจัดทำสนธิสัญญาสยาม-อังกฤษกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับบริติชมลายู (ในปัจจุบันคือประเทศมาเลเซีย) โดยมีการกำหนดให้ปัตตานีอยู่ในเขตของสยามส่วน กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิสอยู่ในเขตของบริติชมลายู ต่อมาสยามแบ่งปัตตานีออกเป็น 3 จังหวัด ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

ถึงแม้ว่าสยามเผชิญการต่อต้านจากบรรดาเจ้าเมืองมลายูในปัตตานีมาเป็นระยะ ๆ แต่ในช่วงนั้นยังไม่มี การเคลื่อนไหวในรูปขบวนการ จนกระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2475 ไปแล้ว จึงเกิดการรวมตัวต่อต้านอำนาจรัฐเป็นครั้งแรกที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อ 26-28 เมษายน 2491 ที่รู้จักกันในชื่อ กบฏดุซงญอ (Dusun Nyur Rebellion) ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการที่ หะยีสุหลง (Haji Sulong หรือ Sulong bin Abdul Kadir Mohammad el Patani) ประธานสภาอิสลามจังหวัดปัตตานี ได้ก่อตั้งขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาชนปัตตานี (The Patani People's Movement) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2490 เพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของปัตตานี จนกระทั่งถูกจับกุมและเกิดการประท้วงต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน ทำให้ทางการส่งกำลังเข้าปราบปรามจนมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ครั้งนี้ถึง 400 คน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญทำให้มีการก่อตั้งขบวนการก่อความไม่สงบอย่างเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2502 ในชื่อ ขบวนการแนวร่วมแห่งชาติปลดปล่อยปัตตานี หรือกลุ่ม The Barisan Nasional Pemberbasan Pattani (BNPP) ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยนายทเชื้อสายเจ้าเมืองในหัวเมืองมลายูเดิม และตามมาด้วยการก่อตั้งขบวนการในลักษณะนี้อีกหลายขบวนการในเวลาต่อมา

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรท้องถิ่น

สภาพทางสังคม วิถีชีวิต เชื้อชาติ เศรษฐกิจ และศาสนาของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (นอกเหนือจากอิทธิพลทางประวัติศาสตร์เรื่องอาณาจักรปัตตานีเดิม) นับว่ามีส่วนทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างชาวไทยมุสลิมในพื้นที่กับประชากรส่วนอื่น ๆ ของ

ประเทศ กล่าวคือในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาสนั้น ถึงแม้จะมีพื้นที่รวมกันถึง 6.79 ล้านไร่หรือ 10,936 ตารางกิโลเมตร ซึ่งอุดมไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ มีประชากรรวมกันประมาณ 1.78 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 79 นับถือ ศาสนาอิสลาม แต่กลับมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในปี พ.ศ.2544 เพียงจำนวน 69,606 ล้านบาท และ รายได้ต่อหัวเพียง 40,468 บาท/คน/ปี ซึ่งต่ำกว่าในระดับประเทศ ซึ่งมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ย 81,435 บาท/คน/ปี ถึงครึ่งหนึ่ง ขณะที่บุคลากรทางการแพทย์และสิ่งอำนวยความสะดวกก็มีน้อยมาก

ในด้านสังคมชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ที่ยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม ซึ่งมีสาเหตุจาก กฎเกณฑ์ทางศาสนาและการดำรงชีวิตตามวิถีมุสลิม ทำให้ประชาชนยังคงอัตลักษณ์ของตน อย่างเหนียวแน่นและแตกต่างจากภาคอื่นของประเทศ ขณะที่ภาษามลายู (ภาษายาวี) ที่ ประชาชนใช้กันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มิได้มีความหมายเพียงพอการปฏิสัมพันธ์ทาง สังคม แต่มีความหมายลึกซึ้งกว่านั้นที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ชาวมลายูทั้งหมด (รวมถึงชาวมลายู ในมาเลเซียด้วย) ทั้งยังสามารถใช้สร้างความขัดแย้งกับรัฐไทย ที่ต้องการให้ประชาชนในพื้นที่ใช้ ภาษาไทย จนถูกตีความว่ารัฐไทยพยายามที่จะใช้นโยบายผสมกลมกลืน ซึ่งแม้ว่าในปัจจุบันมี ชาวมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมากโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่สามารถใช้ ภาษาไทยได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงการใช้เพื่อติดต่อสื่อสารกับทางราชการ ยังไม่มีอิทธิพลมากพอที่จะ แทนที่ภาษายาวีที่มีนัยสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น ชาวไทยเชื้อสายจีน กลับ สามารถเข้ากันได้ดีกับคนมาเลย์มุสลิมซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภาษาสามารถจะเป็นเครื่องมือสร้าง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในสังคมแห่งนี้ได้

การศึกษานับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการกำหนดวิถีชีวิตและ ความเชื่อของประชาชนในพื้นที่เนื่องจากในอดีตอาณาจักรปัตตานีเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษา ด้านศาสนามายาวนานจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 ในช่วงนั้นมีนักศึกษามุสลิมจากภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากเดินทางมาศึกษาในปอเนาะที่ปัตตานี ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อ ต่างประเทศ และเป็นที่ยอมรับกันว่าปอเนาะในปัตตานียึดมั่นในหลักการของศาสนาอิสลาม อย่างเคร่งครัด ซึ่งแม้กระทั่งในปัจจุบันการศึกษาในปอเนาะก็ยังเป็นที่นิยมและเป็นที่ยอมรับและ เป็นสัญลักษณ์สำคัญทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม การที่ปอเนาะจำนวนมากไม่ได้จดทะเบียนอย่างถูกต้อง (มีถึง 200 แห่ง จากประมาณ 500 แห่งที่ ไม่ได้จดทะเบียน) และการสอนก็ขึ้นอยู่กับครูที่สอนเป็นหลัก โดยไม่มีหลักสูตรที่เป็นมาตรฐาน ทำให้ครูเป็นผู้มีอิทธิพลในการปลูกฝังต่อความคิดของนักเรียนที่เข้าศึกษา จนสามารถจะชี้นำ แนวความคิดหรือพฤติกรรมที่ผิดได้

หากพิจารณามาตรฐานการศึกษาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในภาพรวม ก็ยังอยู่ในระดับที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ ซึ่งตามรายงานของโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme /UNDP) เมื่อปี ค.ศ. 2003 ระบุว่า คะแนนเฉลี่ยคุณภาพทางการศึกษาในระดับมัธยมของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 43.1 ประชากรที่จบการต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีถึงร้อยละ 44.85 และมีผู้ที่สำเร็จระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 3.58 นอกจากนี้เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ยังบั่นทอนคุณภาพการศึกษาของพื้นที่นี้อย่างมาก จากการที่โรงเรียนต้องหยุดการเรียนการสอนเป็นระยะ ๆ ครูขอย้ายออกนอกพื้นที่ ลาออก หรือถูกลอบสังหาร และบุคลากรครูที่มีคุณภาพในพื้นที่อื่นไม่กล้าเข้าไปทำงานในพื้นที่เป็นต้น

ในด้านการเมือง ในอดีตการถูกส่งไปปฏิบัติราชการใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเสมือนการลงโทษ อีกทั้งรัฐบาลก็ไม่ค่อยให้ความสนใจกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นชาวมุสลิม นอกจากนี้ ยังมีมุสลิมมลายูในพื้นที่ในจำนวนที่น้อยมากที่มีโอกาสเข้าไปเป็นข้าราชการหรือมีบทบาททางการเมือง แต่สาเหตุประการสำคัญคือ ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ยังมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลบางคนใช้วิธีการไม่ถูกต้องต่อประชาชนในพื้นที่ บังคับให้ลงชื่อลงนามให้ประชาชนในพื้นที่มีอคติและมักหลีกเลี่ยงที่จะพบปะกับข้าราชการ และหลายครั้งที่เกิดเหตุการณ์รุนแรงก็มักจะปักใจเชื่อว่าฝ่ายรัฐเป็นผู้กระทำ ทั้ง ๆ ที่โดยข้อเท็จจริงแล้วมีเหตุการณ์ร้ายเป็นจำนวนมากที่เป็นการกระทำของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ฉะนั้นความรู้สึกด้านลบของประชาชนต่อฝ่ายรัฐ ดังกล่าวจึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินนโยบายเพื่อเอาชนะการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้น

2. กลุ่มและชนวนการทางการเมือง

ถึงแม้ว่าปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ศาสนา และความเชื่อ หรืออัตลักษณ์ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแปลกแยก โดยพื้นฐานไปจากประชาชนในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ แต่ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่สุดที่ทำให้พื้นที่แถบนี้ไม่มีความสงบมาโดยตลอด เกิดจากกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันต่อต้านอำนาจรัฐในรูปองค์การ ภูชาติปัตตานี โดยกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้แก่

1. กลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปัตตานี (The Barisan Nasional Pemberbasan Pattani/ BNPP หรือ Patani National Liberation Front) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2502 โดย Tengku Abdul Jalal หรือนายอดุลย์ ณ สายบุรี วัตถุประสงค์ของกลุ่มต้องการได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากประเทศไทย ไม่ยอมรับการปกครองตนเองหรือการเข้าไปรวมกับประเทศมาเลเซีย ขณะที่ยุทธศาสตร์ของกลุ่มเน้นการรบแบบกองโจร แต่ในปีพ.ศ. 2533 กลุ่มได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์หันไปสนับสนุนการต่อสู้ของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนทั่วโลก พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น Barisan Islam Pemberbasan Pattani (BIPP) อย่างไรก็ดีตาม เมื่อปีพ.ศ. 2532 กลุ่มได้ยุติความเคลื่อนไหวในประเทศไทยไประยะหนึ่งแล้วกลับมาเคลื่อนไหวใหม่เมื่อปี พ.ศ.2545 ภายหลังมีการประชุมแกนนำของกลุ่มที่อยู่บริเวณภาคเหนือของมาเลเซีย ทั้งนี้ก็วิเคราะห์ด้านความมั่นคงเชื่อว่า BIPP มีส่วนร่วมการโจมตีหน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อปี พ.ศ.2545 แต่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่ามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ก่อความไม่สงบในพื้นที่ดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ.2547 หรือไม่

2. กลุ่มแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมอลายู (The Barisan Revolusi Nasional / BRN หรือ National Revolutionary Front) ก่อตั้งเมื่อ 13 มีนาคม พ.ศ.2503 ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการมีจำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่ นายหะยีอามิน โต๊ะมีนา เต็งกูยาลาล์ / อดุลย์ ณ สายบุรี อุษตาซการิม / หะยีการิม ฮาซัน อดีโต๊ะครูปอนะในพื้นที่ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส และนายอับดุลกายม ผู้บุกเบิกก่อตั้งกลุ่มดawah์ในประเทศไทย และได้ก่อตั้งหน่วยทหารขึ้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2511 โดยใช้ชื่อว่ากองกำลังติดอาวุธปลดแอกปัตตานี หรือ Angkatan Bersenjata Revolusi Patani : ABRIP (เลียนแบบชื่อย่อของกองทัพอินโดนีเซีย ซึ่งใช้คำว่า ABRI : Angkatan Bersenjata Republik Indonesia) อุดมการณ์เริ่มแรกของ BRN ยึดแนวความคิดในการปกครองแบบสังคมนิยม แต่ต่อมาหันมาชูอุดมการณ์ด้านศาสนา อย่างไรก็ตาม ได้เกิดความแตกแยกภายในขึ้นหลายครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 จนแตกเป็น 3 กลุ่มคือ BRN Congress (สายกองกำลังติดอาวุธ) BRN ULAMA (สายศาสนา) และ BRN Coordinate (สายการเมืองและศาสนา) แต่ปัจจุบันเชื่อว่าเหลือเพียงขบวนการเดียวและมีบทบาทมากที่สุดคือ ขบวนการ BRN Coordinate ซึ่งหลักการสำคัญของกลุ่มนี้คือ การยึดมั่นแนวคิดแบ่งแยกดินแดนไม่เจรจากับฝ่ายรัฐ และใช้วิธีการรุนแรงในการปฏิบัติการโดยไม่เลือกกว่าเป็นไทยพุทธหรือไทยมุสลิมที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ

3. องค์การปลดปล่อยรัฐปัตตานีหรือองค์การสหปัตตานีเสรี (Persatuan Pembebasan Patani Bersatu / PPPB หรือ Patani United Liberation Organization / PULO) ก่อตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2511 เป็นองค์กรที่จัดตั้งที่มีรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุด ผู้ริเริ่มก่อตั้งคือ

นายตนกูปรีอ กอตอนีรอ และนายกาบิรี อับดุลเราะห์มาน ทั้งนี้แม้ว่าได้เกิดความแตกแยกภายในหลายครั้งภายในกลุ่ม PULO ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 จนเกิดการแยกตัวออกเป็น PULO เก่า และ PULO ใหม่ แต่ล่าสุดมีรายงานว่า ขบวนการดังกล่าวได้รวมเป็นหนึ่งเดียวแล้วเมื่อมิถุนายน 2548 และปัจจุบัน PULO ได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับแนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานีหรือเบอร์ซาตู (BERSATU) แต่กิจกรรมส่วนใหญ่ของ PULO ในปัจจุบันเน้นงานด้านการเมืองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ส่วนกองกำลังของกลุ่มใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีน้อยมากและแทบไม่พบความเคลื่อนไหวในด้านการใช้กำลังตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 อย่างไรก็ตาม หน่วยงานด้านความมั่นคงยังคงจับตากลุ่ม PULO อย่างใกล้ชิด เนื่องจากในกลางปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาเริ่มปรากฏความเคลื่อนไหวของกองกำลัง PULO อีกครั้งอย่างผิดสังเกต

4. ขบวนการมุจาฮิดีนอิสลามปัตตานี (Therakan Mujahideen Islam Pattani / GMIP) มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มก่อความไม่สงบหลายกลุ่ม เริ่มจากการก่อตั้งแนวร่วมมุจาฮิดีนปัตตานี หรือ BBMP (Barisan Bersatu Mujahidin Patani) ขึ้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2528 โดยมีแนวคิดที่จะรวบรวมขบวนการต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้มีเอกภาพและความเข้มแข็งในการต่อสู้และอยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การปลดแอกจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ร่วมก่อตั้งมีนายหะยีอาหมีน โต๊ะมีนา แกนนำของ BRN Coordinate หะยีอับดุลเราะห์มาน / โต๊ะครูฟอหมิง (นักวิชาการทางศาสนา) ตนกูปรีอ กอตอนีรอ แกนนำ PULO นายแวหามะ แวยูโซ๊ะ แกนนำ BNPP / BIPP อูสตาทาฮาริม บินฮาซัน แกนนำ BRN ULAMA และนายบือราเฮง กูทาย / บือราเฮง ขนส่ง แกนนำ BNPP / BIPP แต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2529 เริ่มปรากฏการเคลื่อนไหวของอีกขบวนการหนึ่งชื่อ “ขบวนการมุจาฮิดีนปัตตานี” หรือ GMP (Gerakan Mujahidin Patani) ซึ่งเชื่อว่าแยกตัวจากขบวนการ BIPP และ BBMP โดยมีแกนนำคนสำคัญประกอบด้วยนายวันอาหมัด วันยูซุฟ / แวหามะ แวยูโซ๊ะ อดีตสมาชิก BNPP/BIPP นายอาวัง / อาแว บินอับดุลเลาะห์ กาบิรี / อาแวยะบะ นายมุฮัมหมัด / มะ โดล์ / อูสตาทาฮะ โดล์ นายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ / อับบัส บินอาหมัด การเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้เน้นงานด้านการเมืองอยู่ในมาเลเซีย บทบาทสำคัญของ GMP คือเป็นหนึ่งในแกนนำที่รวบรวมขบวนการต่าง ๆ ก่อตั้งขบวนการร่วมเพื่อเอกราชปัตตานีหรือเบอร์ซาตู (Bersatu) เมื่อปี พ.ศ. 2532 (ยกเว้น BRN Coordinate ที่ไม่ได้เข้าร่วมขบวนการ แต่ก็อยู่ในฐานะที่เป็นพันธมิตร)

5. กลุ่มแนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี (The United Front for the Independence of Pattani / BERSATU) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2532 โดยความเห็นชอบร่วมกันของแกนนำกลุ่ม BIPP BRN GMP และ PULO โดยมีจุดมุ่งหมายจะรวมขบวนการต่อสู้ให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งในระยะเริ่มต้น แกนนำของทั้ง 4 กลุ่ม ตกลงให้จัดตั้ง “องค์กรการร่วม” หรือ “องค์กรปาเยง” หรือ Umbrella

Organization ขึ้นเพื่อความเป็นเอกภาพและให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันต่อสู้เพื่อปลดแอกปัตตานี โดยอ้างว่าเป็นการต่อสู้เพื่อศาสนาด้วยกำลังติดอาวุธต่อต้านหลักการและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย เรียกร้องให้ประเทศอิสลามทั้งหลายสนับสนุนการต่อสู้ แต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2534 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “แนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี” หรือ BERSATU โดยปัจจุบันมี ดร.วัน กาเดร์ เจ๊ะมาน เป็นประธาน อย่างไรก็ตามตามข้อเท็จจริงที่หน่วยงานด้านความมั่นคงรับทราบ BERSATU ไม่มีอำนาจสั่งการกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก เพียงแต่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการปฏิบัติกว้าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานของแต่ละกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนกลุ่มสมาชิกยังคงมีการเคลื่อนไหวเป็นเอกเทศ แต่มีการประสานความร่วมมือกันมากขึ้นเท่านั้น

6. กลุ่มเยาวชนกู้ชาติปัตตานี (Pemuda Merdeka Patani / PMP) ก่อตั้งโดยขบวนการ BRN Coordinate ซึ่งสมาชิกระดับแกนนำส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา (Ulama) และได้พัฒนาการต่อสู้ในมิติใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยการฝึกอบรมเยาวชนทหารตามโครงการและจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธทั้งภายในและนอกโรงเรียน ด้วยการปลุกกระแสต่อสู้แนวทาง ญีฮาด (Jihad) หรือสงครามศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเตรียมการทำสงครามประชาชนหรือการรบบแบบกองโจร การดำเนินงานจะแอบแฝงกิจกรรมอยู่ในตาดิคาและในปอเนาะ ตลอดจนในสถาบันการศึกษาของรัฐบางแห่ง รวมทั้งบริเวณมัสยิดประจำหมู่บ้าน โดยได้ปฏิบัติการทางทหารที่สำคัญหลายครั้ง ในลักษณะการปล้นอาวุธ ลอบยิง/ สังหารเจ้าหน้าที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และเชื่อว่ากลุ่มดังกล่าวมีการเชื่อมโยงและแสวงหา แนวร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น PULO BRN Congress และ GMIP เป็นต้น

7. สภาอูลามาปัตตานีดารุสลาม (Ulama Patani Daruslam) เป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาหรือปราชญ์มุสลิม (อูลามาห์) ถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่จบการศึกษาด้านการศาสนาในระดับสูงมาจากกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางและอินโดนีเซีย แล้วกลับมาทำงานเป็นครูสอนศาสนา โต๊ะครู อิหม่าม และเจ้าของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม / ปอเนาะ แต่ละคนมีลูกศิษย์มากมาย และเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนมุสลิม จึงเป็นตัวแปรหลักของสถานการณ์ในพื้นที่อย่างแท้จริง เพราะเป็นผู้ชี้แนะและกำหนดทิศทางการต่อสู้ของมุสลิมได้โดยตรง ผู้ที่เป็นแกนหลักสำคัญในการจัดตั้งกลุ่ม Ulama คนแรกก็คือ หะยีสุหลง อัล-ฟาตอนี หรือนายสุหลง บิน อับดุลกอเดร์ ซึ่งได้เดินทางไปศึกษาด้านการศาสนาที่เมืองเมกกะ ซาอุดีอาระเบีย นานถึง 20 ปี ภายหลังเดินทางกลับปัตตานี เมื่อปี พ.ศ. 2470 ได้นำแนวความคิดมาวางรากฐานในการเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาจากระบบ

ปอเนาะมาเป็นระบบโรงเรียน โดยในปี พ.ศ. 2476 ได้เปิดอาคารเรียนชื่อ “Madrasah Al Maarif Al Wataniah Fatani” ซึ่งปัจจุบันคือ โรงเรียนมาหะฮัดดารุลมาฮาระฟ อยู่ทีเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี และนับเป็นโรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรกในปัตตานีและในประเทศไทย

ในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมา กลุ่ม Ulama มีบทบาทในทางเปิดลดลงไปมาก จนกระทั่งเมื่อ 24 มกราคม 2545 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ร่วมกันก่อตั้งสภาอูลามาปัตตานีดารุสลาม ตั้งอยู่ที่โรงเรียนมูลนิธิสมบูรณศาสน์ดาลอหรือปอเนาะดาลอ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สมาชิกประกอบด้วยผู้นำทางศาสนา โต๊ะครู นักวิชาการอิสลามในพื้นที่จำนวน 29 คน โดยคัดเลือกจากผู้นำศาสนา ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (อิหม่าม โต๊ะครู โต๊ะบิหลั่น หรือผู้จบด้านการศาสนาชั้นสูง) และในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

8. สมาคมนิสิตนักศึกษาชาวไทยมุสลิมในอินโดนีเซีย (Persatuan Mahasiswa Islam Papani [Selatan Thailand] Indonesia/ PMIPTI) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยกลุ่มนิสิตนักศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำเร็จการศึกษาด้านศาสนาจากประเทศอินโดนีเซีย เพื่อประสานงานด้านการศึกษาและดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่ภายหลังแกนนำของกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยเฉพาะ BRN ได้แทรกซึมเข้าไปและบิดเบือนเป้าหมายขององค์กรให้หันมาดำเนินกิจกรรมการปลุกระดม การฝึกอบรมด้านการทหาร และเชื่อมโยงกับองค์กรต่อสู้ทางศาสนาในต่างประเทศหลายองค์กร เพื่อความมุ่งหมายในการต่อสู้แบ่งแยกดินแดนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้จนถึงปัจจุบันสมาคมดังกล่าวมีสมาชิกไม่ต่ำกว่า 3,000 คน ส่วนใหญ่เป็น โต๊ะครู อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ครูสอนศาสนา (อุซตาซ = Uztaz) กรรมการอิสลามระดับจังหวัดรวมทั้งบางส่วนเป็นสมาชิกกลุ่มก่อความไม่สงบด้วย หรือเป็นทายาทของสมาชิกหรือแนวร่วมกลุ่มก่อความไม่สงบที่บาดเจ็บหรือสูญเสียจากการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ และเนื่องจากประเทศอินโดนีเซียมีการ ต่อสู้ของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง เช่น ขบวนการเจมาอะห์อิสลามมียะห์ (JI) และขบวนการอาเจห์เสรี (GAM) จึงเอื้ออำนวยให้สมาคมดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องตลอดมาในลักษณะการฝึกซ้อม หรือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน PMIPTI ในปัจจุบันจึงมีสถานะเป็นหนึ่งในองค์กรแนวร่วมขององค์กรกัฎาติปัตตานี

9. ขบวนการเยาวชนแห่งชาติปัตตานี (Patani National Youth Movement / PANYOM หรือ Gerakan Pemuda Kebangsaan Patani) เป็นกลุ่มหนึ่งที่หน่วยงานด้านความมั่นคงเชื่อว่าก่อตั้งมานานแล้ว เพียงแต่ไม่ได้ดำเนินงานอย่างเปิดเผยหรือมีชื่อเสียงมากนัก

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2540 เริ่มปรากฏการเคลื่อนไหวครั้งแรก โดยการทิ้งจดหมายข่มขู่กรรโชกทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และได้เฝ้าหมายไประยะหนึ่ง จนกระทั่งเมื่อ 19 ธันวาคม 2541 ได้ปรากฏการเคลื่อนไหวอีกครั้ง ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตมีเนื้อหาปลุกระดมมวลชน โฆษณาชวนเชื่อโดยใช้ประเด็นด้านศาสนา เชื้อชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ปัตตานี ในอดีตมาเป็นสิ่งปลุกเร้าให้ชาวไทยมุสลิมลุกขึ้นมาต่อสู้รัฐบาลไทย รวมทั้งเผยแพร่ข่าวสารการต่อสู้ของกลุ่มก่อการร้ายขบวนการต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นการพัฒนาบทบาทของกลุ่มไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

10. สภาองค์กรนำ (Dewan Pimpinana Parti/ DPP) เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และตัดสินใจ รวมทั้งเป็นเจ้าของยุทธศาสตร์/แผนการปฏิบัติ 7 ขั้นตอน หรืออาจกล่าวให้ชัด DPP มีสถานะเหมือนส่วนมันสมองหรือรัฐบาลของกลุ่มก่อความไม่สงบนั่นเอง โดยโครงสร้างการจัดองค์กรมีดลันกันไปตั้งแต่ระดับเขต/จังหวัดถึงระดับหมู่บ้าน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก/แนวร่วม การปฏิบัติทางยุทธวิธีของสมาชิก/แนวร่วม อีกทั้งยังมีการจัดแบ่งหน้าที่ในองค์กรย่อยอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการปฏิบัติการจิตวิทยา/โฆษณาชวนเชื่อ ด้านศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านการทหาร (การใช้กำลังปฏิบัติการในรูปแบบต่าง ๆ) โดยมีเป้าหมายสูงสุดเมื่อการปฏิวัติตามขั้นตอนดังกล่าวสำเร็จจะสถาปนารัฐปัตตานีขึ้นใหม่ โดยมีอาณาเขตครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบางส่วนของจังหวัดสงขลา และสตูล โดยมีการจัดโครงสร้างดังต่อไปนี้

โครงสร้างของรัฐบาลปัตตานีที่จะสร้างขึ้นใหม่

จากข้อมูลจะพบว่าองค์กรมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 เขต ได้แก่

1) เขตปัตตานีคูตารา (ปัตตานีตะวันออก) ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนราธิวาสและบางส่วนของจังหวัดปัตตานี โดยใช้แนวแม่น้ำสายบุรีเป็นเส้นแบ่งเขต ตั้งแต่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานีไปถึงอำเภอจะแนะและสุคีริน จังหวัดนราธิวาส

2) เขตปัตตานีตือเงาะ (ปัตตานีกลาง) ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และบางส่วนของจังหวัดนราธิวาสและจังหวัดสงขลา ตามแนวภูมิประเทศ ตั้งแต่อำเภอเทพา จังหวัดสงขลาไปถึงอำเภอกาบัง จังหวัดยะลา

3) เขตปัตตานียาใต้ะ (ปัตตานีตะวันตก) ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเทพา อำเภอจะแนะ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอนาทวี อำเภอสะเดา อำเภอควนโดน และอำเภอเมืองจังหวัดสตูล

โครงสร้างระดับบริหาร (ส่วนกลาง)

มีประธานและรองประธาน DPP เป็นผู้นำ และมีฝ่ายที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องหลัก ๆ อีก 7 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายต่างประเทศ ฝ่ายทหาร (งานด้านกำลังรบ) ฝ่ายเยาวชน (งานด้านกำลังพล) ฝ่ายปฏิบัติการจิตวิทยา/ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายศาสนา (อุลามา) ฝ่ายเศรษฐกิจ และฝ่ายเขต/พื้นที่ (ดูแลงานด้านการปกครองท้องถิ่น) ซึ่งมีลักษณะคล้ายงานปกครองของกระทรวงมหาดไทย

โครงสร้างในระดับเขต / จังหวัดไปจนถึงระดับกลุ่ม / หมู่บ้าน (การปกครองส่วนท้องถิ่น) มีการจัดโครงสร้างเลียนแบบระดับบริหาร โดยระดับเขตประกอบด้วย

1) ฝ่ายปฏิบัติการจิตวิทยา ทำหน้าที่ปลุกกระดมโฆษณาชวนเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นครูสอนศาสนา (อุस्ताซ = Uztaz) ที่สอนอยู่ตามสถานการศึกษา/ ปอเนาะ/ตาดีกา

2) ฝ่ายศาสนา ทำหน้าที่สร้างความเชื่อถือและศรัทธา โดยนำหลักการทางศาสนาอิสลามมาบิดเบือนรวมถึงการสร้างความเชื่อทางไสยศาสตร์ และการสาบานตนซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นผู้นำศาสนา

3) ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ทำหน้าที่ด้านการเงิน ทั้งการหารายได้ และจัดทำรายการรายรับและรายจ่าย โดยมีการเรียกเก็บเงินจากสมาชิก/แนวร่วม เป็นรายวันหรือรายเดือนบ้าง และจัดตั้งกลุ่มอาชีพหรือสหกรณ์ของกลุ่มเพื่อบังหน้า

4) ฝ่ายเลขานุการ ทำหน้าที่ด้านงานธุรการ การจัดหาสมาชิก/ แนวร่วม และประสานงานด้านการปลุกกระดม การฝึก ในฝ่ายนี้ยังมีผู้ที่มีความรู้หรือผู้อาวุโสซึ่งเป็นที่เคารพยำเกรง มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในพื้นที่ เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้มีอิทธิพลจากธุรกิจผิดกฎหมาย

ที่ตั้งและพื้นที่อิทธิพลหรือพื้นที่เคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบ จากการวิเคราะห์เอกสารที่ทางการได้มานั้น พอจะพิสูจน์ทราบที่ตั้งและพื้นที่เคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบได้ ดังนี้

1) ระดับบริหาร (โครงสร้างส่วนบนของ DPP) น่าจะอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ระหว่างอำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง หรืออำเภอหนองจิก

2) ระดับเขตหรือจังหวัด คาดว่า 1) เขตปัตตานีอูตา (ปัตตานีตะวันออก) น่าจะอยู่ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ระหว่างอำเภอเมือง อำเภอเจาะไอร้อง หรืออำเภอระแงะ
2) เขตปัตตานีตือเงาะ (ปัตตานีกลาง) น่าจะอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ระหว่าง

อำเภอยะรัง หรืออำเภอมายอ และ 3) เขตปัตตานียาใต้ะ (ปัตตานี ตะวันตก) น่าจะอยู่ในพื้นที่ จังหวัดยะลาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ระหว่างอำเภอเมือง อำเภอบันนังสตา หรืออำเภอยะหา

การจัดตั้งกองกำลังของขบวนการก่อความไม่สงบ

จากการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทำให้พอจะสรุปวิธีการจัดตั้งกองกำลังของขบวนการก่อความไม่สงบว่ามีอยู่ 11 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเก็งตัว/โน้มน้ำว เป็นขั้นตอนเบื้องต้นในการพิจารณาบุคลิกภาพของผู้ที่จะเป็นสมาชิกใหม่ โดยสมาชิกกลุ่มก่อความไม่สงบที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เก็งตัว จะเข้าไปพูดคุย ทักทายและสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ที่จะเก็งตัวไว้แล้ว 2-3 ครั้ง ในการพูดจาตั้งกล่าวจะมีการอ้างอิงประวัติศาสตร์ รัฐปัตตานีและหลักการปฏิเสธของศาสนาอิสลามตามหลักการกว้าง ๆ โดย ขั้นตอนนี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 สัปดาห์ ถึง 1 เดือน ซึ่งสาระสำคัญในการพูดจาชักชวน มักเน้นเรื่อง

ในอดีตรัฐปัตตานีปกครองโดยคนมลายู มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก ต่อมารัฐบาลสยามยกกำลังมารุกรานยึดเมืองปัตตานี กวาดต้อนชาวมลายูด้วยการเจาะเส้นร้อยหวายใส่โซ่ล่ามตรวน เดินทางไปขุดคลองแสนแสบ ซึ่งบรรพบุรุษของพวกเราได้รับความทุกข์ทรมานมาก ดังนั้นพวกเราอนุชนคนรุ่นหลังต้อง สืบทอดเจตนารมณ์กอบกู้เอกราชรัฐปัตตานีกลับคืนมาด้วยวิธีการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ (ญิฮาด)

2. การชักชวน เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากขั้นตอนแรก โดยใช้ระยะเวลาการติดตามผลประมาณ 2 สัปดาห์ถึง 1 เดือน ระหว่างนี้ก็มีการพูดเน้นย้ำชักชวนเหมือนขั้นตอนแรกจนกระทั่งผู้ได้รับการชักชวนยินยอมตอบตกลงเข้าร่วมกิจกรรม

3. การทำพิธีสาบานตน/ปฏิญาณตน/ปิดปาก (ซุมเปาะ = Sumpah) กระทำหลายรูปแบบ ได้แก่ ใช้มือขวา จับมือกันและพูดตามเป็นภาษาอาหรับ จำนวน 2-3 เที้ยว แปลใจความภาษาไทยว่า “เราขอสาบานและปฏิญาณว่า จะร่วมกิจกรรมเพื่อองค์กรและรักษาความลับตลอดไป” หรือใช้คัมภีร์อัลกุรอานวางบนหมอนและผู้ร่วมทำพิธีนั่งล้อมรอบใช้มือแตะที่คัมภีร์อัลกุรอาน (ภายหลังอาบน้ำละหมาดแล้ว) และพูดตามเป็นภาษาอาหรับจำนวน 3 เที้ยว ใจความเดียวกับวิธีแรกภายหลังละหมาดประจำวัน ระยะเวลาทำพิธีประมาณ 5-10 นาที หลังจากนั้นจะมีการเน้นย้ำให้รักษาความลับของกลุ่ม เมื่อบุคคลเป้าหมายตอบตกลงสมัครใจ

เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว จะไม่การนัดหมายทำพิธีดังกล่าวโดยใช้สถานที่ที่สะดวก ปิดลับ ปลอดภัย เช่น บ้านสมาชิกแนวร่วม มัสยิด โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา/ปอเนาะ ศูนย์อบรมจริยธรรมประจำมัสยิด (ตาดีกา) สุสาน (กูโบร์) ขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกทุกคนต้องเริ่มบริจาคเงินเป็นรายเดือนและรายปี คนละ 1 บาท/วัน และปีละ 360 บาท/ครั้ง

4. การตรวจสอบ/บ่มเพาะ ปลุกจิตสำนึก หลังจากขั้นตอนที่ 3 ทั้งสองฝ่ายจะไม่มี การติดต่อกันระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่กลุ่มก่อความไม่สงบจะตรวจสอบพฤติกรรมสมาชิกใหม่ว่า จะแจ้งข้อมูลหรือเป็นสายข่าวให้กับทางราชการหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าผ่าน จะนัดหมายสมาชิกรับฟังการบรรยายประวัติศาสตร์รัฐปัตตานีและหลักการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 6-8 ครั้ง ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งวิทยากรผู้บรรยายจะมีการสับเปลี่ยนตลอดเวลา โดยทราบเฉพาะชื่อจัดตั้งเท่านั้น เพื่อตัดตอนไม่สมาชิกใหม่ทราบ ชื่อ สกุล ภูมิลำเนาจริง เนื้อหาสาระในการบรรยายปลุกกระดมจะมีความสมบูรณ์มากกว่าขั้นตอนที่ ผ่านมาผสมผสานกับหลักการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์โดยเน้นในเรื่องผลบุญของการทำสงคราม ดังกล่าว ดังคำกล่าวที่ว่า “หากพวกเราเสียชีวิตในสงครามก็จะได้ขึ้นสู่สวรรค์ไปอยู่กับศาสดา และผู้เผยแพร่ โดยไม่ต้องพิจารณาชำระบาปที่ได้ก่อไว้ในขณะยังมีชีวิตอยู่และส่งผลต่อบิดา มารดา บุตร ภรรยาไม่ต้องถูกพิจารณาชำระบาปด้วย หากบาดเจ็บในสงครามศักดิ์สิทธิ์ก็จะได้รับการลดโทษครึ่งหนึ่ง” นอกจากนี้ ยังบรรยายเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบัญญัติและกฎวินัยของกลุ่ม ตลอดจนบรรยายเป้าหมายของการปฏิวัติรัฐปัตตานี และมีการทดสอบด้วยปากเปล่า โดยไม่ขออนุญาตให้มีการบันทึกในเอกสารหรือสมุดบันทึก ขั้นตอนดังกล่าวใช้ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี ในระหว่างนี้จะมีการรวบรวมสมาชิกในกลุ่ม และแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มย่อยไปในคราวเดียวกัน ตลอดจนวางระบบเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร ประสานงานหลายวิธี เช่น ทางโทรศัพท์ ฟล้นาสาร หรือบอกกล่าวด้วยวาจาตัวต่อตัว

5. การทดสอบจิตใจและความกล้าหาญ เมื่อผ่านขั้นตอนการบ่มเพาะจนแน่ใจว่าเป็น สมาชิกที่ไว้ใจได้ หัวหน้ากลุ่มจะได้เริ่มรับมอบภารกิจจากผู้สั่งการเพื่อแจ้งให้สมาชิกในกลุ่ม นำไปปฏิบัติ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ลักษณะที่ไม่รุนแรงมากนักเพื่อทดสอบจิตใจ เช่น การชักชวนหา สมาชิกแนวร่วมใหม่ การทิ้งใบปลิว การพนสีป้าย การวางเพลิงเผาตู้โทรศัพท์สาธารณะของ ราษฎร ลักษณะถึงดับเพลิง ลักษณะโทรศัพท์มือถือ ขวางระเบิดเพลิงใส่ยานพาหนะ บ้านเรือน ของราษฎร ทำลายพืชสวนไร่นา และไรต๊ะปูเรือใบ ในการปฏิบัติ ดังกล่าวจะใช้การทดสอบ จำนวน 3-5 ครั้ง/คน/กลุ่ม รวมระยะเวลา 3-6 เดือน

6. การฝึกฝนร่างกายระดับพื้นฐาน อันได้แก่ ฝึกทำการเรียก-เลิกแถว การจัดระเบียบแถว การจัดระเบียบแถว ฝึกท่าวันทยาหัตถ์ใช้ 4 นิ้วครึ่ง (หมายถึงจังหวัดปัตตานี, ยะลา, นราธิวาส, สตูล, สงขลาบางส่วน) ฝึกท่าสร้างความเข้มแข็งของร่างกาย เช่น วิ่งระยะทาง 2-3 กม. ภายในเวลาไม่เกิน 12 นาที ดันพื้นด้วยฝ่ามือแบนราบ กระโดดตบมือกลางอากาศ ลูกนั่ง ชิดอัฟแบบธรรมดา วิ่งอยู่กับที่ เป็นต้น สำหรับท่าเลิกแถว ใช้การชูกำปั้นขวาและก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ร้องตะโกนคำว่า Patani Merdeka หรือท่องเพิ่มเติมคำว่า ชาติ ศาสนา มาตุภูมิ เน้นการเตรียมร่างกายให้แข็งแรงเพื่อพร้อมรับการฝึกกระดุกกระดิกหรือ CD (Commando / Commandota ในภาษาอินโดนีเซีย) ต่อไป โดยใช้ระยะเวลาการฝึกเพียงสั้น ๆ คราวละ 1-2 วันเท่านั้น เน้นฝึกในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่จะอยู่ในระหว่างเวลา 21.00-24.00 น. นัดหมายสถานที่ปิดลับและเป็นเกาะกำบังต่อการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา/ปอเนาะ ศูนย์อบรมจริยธรรมประจำมัสยิด (ตาดีกา) สวนผลไม้ สวนยางพาราของผู้นำศาสนาหรือผู้นำท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกแนวร่วม การแต่งกายในการฝึกจะสวมเสื้อกั๊ก กางเกงวอร์มสีเข้ม รองเท้าผ้าใบ ทำการฝึกประมาณ 3-4 ครั้งขึ้นไป ระยะห่างแต่ละครั้งประมาณ 1-2 สัปดาห์ ซึ่งระหว่างรอรับการนัดหมายครั้งต่อไป ผู้รับการฝึกจะต้องฝึกฝนร่างกายด้วยตนเองตลอดเวลาส่วนใหญ่ใช้วิธีการเล่นฟุตบอล ขึ้นตอนดังกล่าวใช้ระยะเวลา 6 เดือน-1 ปี ในขั้นตอนนี้ครูฝึกแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มผู้รับการฝึกและค้นหาสมาชิกที่มีลักษณะดีเด่นเพื่อส่งไปรับการฝึกกระดุกกระดิกต่อไป

7. การฝึกหลักสูตร RKK สำหรับสมาชิกระดับ Commando เป็นการฝึกตามหลักสูตรทางทหารที่เป็นระบบ ใช้เวลาประมาณ 28 วันติดต่อกัน หลักสูตร RKK เป็นหลักสูตรหน่วยจู่โจมขนาดเล็ก สมาชิกในกลุ่มมีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย ตำแหน่งที่ 1 คู่มือทาง ตำแหน่งที่ 2 หัวหน้าชุด ตำแหน่งที่ 3 สื่อสาร/พยาบาล ตำแหน่งที่ 4 และ 5 ปฏิบัติการ และตำแหน่งที่ 6 รองหัวหน้าชุด รายละเอียดการฝึกแบ่งเป็นวิชา เรียงลำดับจากพื้นฐานไปสู่ขั้นสูง เป็นการฝึกในเวลากลางวันเป็นหลัก ส่วนเวลากลางวันรับฟังการบรรยายประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี และทฤษฎีการรบแบบต่าง ๆ ตลอดจนการฝึกสาธิตการต่อวงจรระเบิด สูตรผสมระเบิดเพลิง การถอด/ประกอบอาวุธปืน การต่อสู้ป้องกันตัว การฝึกอาวุธโดยใช้ไม้แทนปืน เป็นต้น การฝึกจะมีสมาชิกจากต่างพื้นที่มาร่วมฝึกด้วย แต่การประกอบกำลังยังคงใช้สมาชิกในกลุ่มเดิม และมีการแต่งตั้ง หัวหน้าชุด ปฏิบัติการทุกชุด ซึ่งเป็นหัวหน้าชุดที่จะสั่งการประสานงาน ควบคุมสมาชิกในกลุ่มลงมือก่อเหตุระดับรุนแรงเมื่อจบหลักสูตรดังกล่าวต่อไป

8. การเลือกฝ่ายหรือหน้าที่ เมื่อสมาชิกจบหลักสูตร RKK แล้ว หัวหน้าชุดปฏิบัติการจะเรียกสมาชิกในกลุ่มไปเลือกหน้าที่ โดยมีสมาชิกระดับควบคุมเป็นผู้ชี้แจง ซึ่งสมาชิกทุกคน

จะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกหน้าที่ด้วยตนเองประกอบด้วย ฝ่ายปฏิบัติการ/ทหาร ฝ่ายบรรยายปลุกระดม ฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายสนับสนุนและ ฝ่ายจัดหาสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกที่ผ่านมาขั้นตอนที่ 7 จะเลือกฝ่ายปฏิบัติการ/ฝ่ายทหาร เนื่องจากที่เป็นสายงานที่สำคัญที่สุดต่อการต่อสู้ขององค์กร และได้รับการยกย่องจากสมาชิกฝ่ายอื่น ๆ และใช้ระยะเวลาดำเนินการเพียงวันเดียว

9. การเพิ่มศรัทธาและฝึกทบทวน หลังจากการเลือกฝ่ายแล้ว สมาชิกทุกคนจะทราบภารกิจของตนและเริ่มก่อเหตุด้วยระดับที่ไม่รุนแรง (ใกล้เคียงกับขั้นตอนทดสอบความกล้าหาญ/จิตใจ) เพื่อเพิ่มศรัทธา แรงจูงใจ และความเชื่อมั่นต่อองค์กร สมาชิกระดับควบคุมจะเรียกสมาชิกรับฟังหลักการเกี่ยวกับหัวข้อการสร้างศรัทธาต่อหลักการปฏิวัติ และการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัด เช่น ละหมาดครบ 5 เวลา ถือศีลอดประจำสัปดาห์และประจำปีเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์หากมีโอกาส โดยจะไม่มีบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์รัฐปัตตานีอีก แต่สมาชิกทุกคนต้องไปปฏิบัติตามหัวข้อการสร้างศรัทธาด้วยตนเองเป็นเวลาอย่างน้อย 30 วันขึ้นไป เมื่อครบกำหนดแล้วจะมีการฝึกทบทวนอีกครั้งหนึ่งประมาณ 1 สัปดาห์ จนสมาชิกและครูฝึกมั่นใจในศักยภาพแล้วจึงจะเตรียมพร้อมลงมือก่อเหตุระดับรุนแรง

10. การฝึกการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ขั้นตอนนี้สมาชิกใหม่จะร่วมกับสมาชิก Commando รุ่นพี่ลงมือก่อเหตุร้ายในระดับที่รุนแรงแล้วเช่น ลอบยิง ขวาง/วางระเบิด วางเพลิง สถานที่สำคัญ แต่จะได้รับมอบให้ทำหน้าที่ดูต้นทาง ขับรถจักรยานยนต์ ขี่หรือส่งสัญญาณ เป้าหมาย ฯลฯ โดยจะลงมือฝึกปฏิบัติการจริงประมาณ 3-4 วันขึ้นไป สมาชิกที่ผ่านเกณฑ์จะได้เลื่อนขั้นขึ้นเป็นรองหัวหน้าชุดปฏิบัติการ ใช้ระยะเวลาขั้นตอนนี้ดังกล่าวประมาณ 3-6 เดือน นอกจากนี้สมาชิก Commando ใหม่ยังได้รับแรงจูงใจว่า หากการปฏิวัติรัฐปัตตานีสำเร็จ จะได้รับการแต่งตั้งเป็นทหารประจำรัฐปัตตานีโดยรับเงินเดือนประมาณ 10,000 บาท/เดือน

11. การปฏิบัติการจริง เป็นขั้นตอนสุดท้ายภายหลังจากสมาชิกใหม่ผ่านการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงแล้ว โดยสมาชิกใหม่จะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติการก่อเหตุรุนแรงด้วยตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการหาเป้าหมาย การประชุมวางแผน จัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ มอบหมายหน้าที่ แหล่งหลบซ่อนตัวและซ่อนอาวุธหลังก่อเหตุ ซึ่งหากสมาชิกเหล่านี้มีประสบการณ์การปฏิบัติการก่อเหตุที่รุนแรงพอสมควรแล้ว จะได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ครูฝึกระดับพื้นฐานให้กับสมาชิกใหม่ เป้าหมายหลังจากเป็นครูฝึกแล้ว จะควบคุมสั่งการชี้นำสมาชิกใหม่ตามระบบขั้นตอนต่อไป โดยอาศัยความเป็นอาจารย์และลูกศิษย์เป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ต่อกัน

2. แนวคิด ทฤษฎี และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด

1. แนวความคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำผิด

การศึกษาวิชาอาชญาวิทยา นับแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งมีแนวคิดและมุมมองต่อสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. มนุษย์มีอิสระและเป็นผู้ที่เลือกประกอบอาชญากรรม (Criminal Behavior as Chosen)

มุมมองนี้มีสมมุติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนมีความคิด และมีเหตุผล ดังนั้น จึงมีเจตจำนงอิสระ หรือ เจตจำนงเสรี (Free Will) ที่จะตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชญากรรม โดยปราศจากสิ่งบังคับทั้งจากภายนอกและภายใน ทั้งนี้ มนุษย์ได้เล็งเห็นและคำนวณถึงผลที่จะตามมาภายหลังแล้ว นักอาชญาวิทยาแนวนี้ จึงมีแนวทางในการศึกษา มุ่งเน้นถึงการป้องกันอาชญากรรม โดยการหาเหตุผล ที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจ เลือกมีพฤติกรรมที่ไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งเรียกอาชญาวิทยาแนวนี้ว่า แนวความคิดอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิม (Classical Criminology) ซึ่งทฤษฎีแนวนี้ยังได้รับการยอมรับจากนักอาชญาวิทยาจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากนักทฤษฎีแนวนี้ มีความเชื่อว่ามนุษย์มีอิสระในการเลือก หรือกำหนด พฤติกรรมของตนเอง และมนุษย์ได้มีการคำนวณและวิเคราะห์ถึงผลดีผลเสียของพฤติกรรม ก่อนลงมือกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมที่ดีที่สุด คือ การทำให้มนุษย์เห็นว่า ผลเสียของอาชญากรรมมีมากกว่าผลดีที่จะได้รับการประกอบอาชญากรรมนั้น นักอาชญาวิทยาแนวนี้จึงพยายามคิดค้นระบบการลงโทษที่จะทำให้มนุษย์กลัว จนไม่กล้ากระทำผิด

2. พฤติกรรมอาชญากรรม เกิดจากแรงกระตุ้นซึ่งมนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ (Criminal Behavior as Caused)

มุมมองนี้มีสมมุติฐานพื้นฐานว่า พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนมาก ถูกกำหนดโดย ปัจจัยที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของมนุษย์ มนุษย์จะใช้ความคิดก็เฉพาะในการปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมาะสมเท่านั้น แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลัก ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกได้ นักอาชญาวิทยาที่มีแนวความคิดเห็นเช่นนี้เป็นพวกแรก คือ กลุ่มแนวความคิดอาชญาวิทยาแบบปฏิฐานนิยม (Positivist Criminology) นักอาชญาวิทยาแนวนี้ จึงพยายามหาคำตอบว่า ปัจจัยใดเป็นสาเหตุหรือก่อให้เกิดมนุษย์มีพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งสามารถแบ่งแยกได้ ดังนี้

คือ ปัจจัยภายในร่างกาย (Biological Factors) ปัจจัยทางจิตใจ (Psychological Factors) และ ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Social Factors) เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีบางท่านเชื่อว่า มีปัจจัยเพียงด้านเดียวทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรม บางท่านมีความเชื่อว่ามีหลายปัจจัยรวมกันทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

นักอาชญาวิทยาในกลุ่มนี้ให้ความสนใจในเรื่องของอิทธิพลของปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เริ่มตั้งแต่ปัจจัยทางชีวภาค กายภาพ สภาพสังคม สภาพแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้มีจำนวนมากมาย ส่งผลให้มีการคิดค้นทฤษฎีแนวนี้อย่างมากมาย แม้ว่าในปัจจุบัน นักอาชญาวิทยาจำนวนไม่น้อยก็ยังยึดหลักการอ้างอิงในแนวนี้ เนื่องจากนักอาชญาวิทยาแนวนี้ เชื่อว่า มนุษย์ไม่อาจควบคุมตนเองได้ ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม จำเป็นต้องแก้ไขที่สาเหตุหรือต้นกำเนิด กล่าวคือ ตัวปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ประกอบอาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางชีวภาพ กายภาพ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม ฯลฯ ตัวอย่างของโครงการประเภทนี้ที่พบเห็นได้ทั่วไป ในสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการส่งเสริมอาชีพ โครงการรักษาบุคคลวิกลจริต หรือโครงการรักษาผู้ป่วย หรือผู้ติดยาเสพติด ฯลฯ

3. กฎหมายเป็นตัวกำหนดรูปแบบและพฤติกรรมอาชญากรรมของมนุษย์ (The Behavior of Criminal Law)

มุมมองของสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมแนวความคิดนี้ เพิ่งจะเกิดขึ้นประมาณ ทศวรรษที่ 1960 มุมมองแนวนี้มีสมมุติฐานว่า อาชญากรรมเกิดจากการที่กฎหมายของสังคม กำหนดให้พฤติกรรมของบุคคลบางกลุ่มเป็นอาชญากรรม ในขณะที่เดียวกันก็กำหนดให้พฤติกรรมของบุคคลกลุ่มอื่น ไม่ขัดต่อกฎหมาย นักอาชญาวิทยาเรียกแนวความคิดนี้ว่า แนวความคิดอาชญาวิทยาแบบรุนแรงใหม่ (Radical Criminology) นักอาชญาวิทยาแนวนี้เชื่อว่า พฤติกรรมอาชญากรรมมีสาเหตุมาจากกลไกในสังคมเป็นตัวกำหนดให้พฤติกรรมเป็นอาชญากรรม ดังนั้น นักอาชญาวิทยาแนวนี้ จึงทำการศึกษเกี่ยวกับอาชญากรรมในแนวต่าง ๆ ดังนี้

- กระบวนการที่มีการกำหนดให้พฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นพฤติกรรมอาชญากรรม
- ศึกษาถึงเหตุผลและปัจจัยที่ทำให้ชนชั้นต่ำ กระทำผิดมากกว่าชนชั้นกลางหรือชั้นสูง และมีแนวโน้มที่จะได้รับโทษหนักกว่า
- ศึกษาถึงเหตุผลที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมมักมีการดำเนินการอย่างเด็ดขาดกับบุคคลบางกลุ่ม ในขณะที่มักละเลยหรือไม่สนใจกับพฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลบางกลุ่ม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มุมมองเกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมทั้ง 3 มุมมองนั้น จะแตกต่างกันและมองพฤติกรรมอาชญากรรมเดียวกันคนละมุมมอง ตัวอย่างเช่น การฆาตกรรม ถ้าเป็นนักอาชญาวิทยาแนวความคิดดั้งเดิม จะเชื่อว่าการฆาตกรรมนั้นเกิดจากการที่กฎหมายมีโทษเบาเกินไป หรือผู้กระทำผิดไม่กลัวในประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมของรัฐ จึงตัดสินใจที่จะกระทำความผิดออกจากรังนี้ นักวิชาการแนวนี้จึงทำการศึกษากฎหมายในการฆาตกรรมในลักษณะวัดประสิทธิภาพของนโยบายในการป้องกันปราบปราม และลงโทษว่ารูปแบบใดสามารถป้องกันอาชญากรรมประเภทนี้ได้ดีกว่ากัน ในขณะที่นักอาชญาวิทยาแนวปฏิสนิยามกลับมุ่งศึกษาหาปัจจัยที่ทำให้บุคคลต้องไปฆ่าผู้อื่น ว่าเป็นปัจจัยภายในหรือภายนอกร่างกาย หลังจากนั้นจะได้หาแนวทางป้องกันพฤติกรรมเช่นนี้ ส่วนนักอาชญาวิทยาแนวความคิดรุ่นใหม่จะศึกษาถึงรูปแบบของการฆาตกรรม และพยายามแบ่งรูปแบบต่าง ๆ ของการฆาตกรรม หรือไม่ก็ศึกษาถึงกฎหมายที่กำหนดให้พฤติกรรมแบบนี้เรียกว่า ฆาตกรรม และเหตุใดจึงไม่มีกฎหมายบัญญัติว่า การที่ทหารของรัฐฆ่าประชาชนโดยอ้างว่า ผู้นั้นเป็นคอมมิวนิสต์ หรือการที่เจ้าหน้าที่เรือนจำยิงเป้านักโทษประหาร เป็นการฆาตกรรม

2. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการกระทำผิด

ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่ว่าด้วยพฤติกรรมการกระทำผิด ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ ตามแนวคิดแบบปฏิสนิยาม ซึ่งจำแนกเป็นปัจจัยทางชีววิทยา ปัจจัยทางจิตวิทยา และปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ในส่วนที่น่าพิจารณา มีดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาแนวจิตวิทยา

ก. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

Sigmund Freud เป็นผู้เริ่มศึกษาและสร้างหลักการพื้นฐานของทฤษฎี โดยมีจุดประสงค์เพื่ออธิบายพฤติกรรมทั่วไปของมนุษย์ และไม่ได้เจาะจงเฉพาะที่พฤติกรรมอาชญากรรมโดยตรง โดยมีสมมุติฐานว่า พฤติกรรมของบุคคลส่วนมาก เกิดจากจิตใต้สำนึกหรือสัญชาตญาณ ซึ่งบุคคลก็อาจไม่รู้ หรือไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น ในการปรับปรุงพฤติกรรมที่ไม่ต้องการหรือไม่พึงประสงค์ จำเป็นต้องเจาะลึกลงไปสู่ภายในจิตใจของมนุษย์จนถึงจิตใต้สำนึกของการตอบสนอง เพื่อหาทางแก้ไขทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถในการควบคุมต่อแรงผลักดันหรือกระตุ้น

ตามทัศนะของ فروยด์ โครงสร้างบุคลิกภาพที่อยู่ภายในจิตใต้สำนึกของบุคคล มี 3 ส่วน คือ Id, Ego, และ Superego โดย Id คือ พลังสัญชาตญาณทางชีวภาคที่กระตุ้นหรือผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรม ที่มีลักษณะเป็นการตอบสนองความต้องการ ความสุข ความเพิลิตเพลิน และ Superego หมายถึงส่วนของบุคลิกภาพที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและลงทัณฑ์บุคคล ซึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ในการได้รับความรักความอบอุ่นจากบิดามารดาในวัยเด็ก ส่วน Ego หมายถึง ส่วนที่ตระหนักถึงความเป็นจริงที่บุคคลอาศัยอยู่ และคอยประสานงานระหว่างความต้องการของ Id กับข้อห้ามของ Superego โดยทั่วไป เด็กจะมีพัฒนาการทำงานของ Id Ego และ Superego ตั้งแต่วัยเด็กเป็นขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือ วัยทารก (Infant Stage) ไปจนถึงวัยที่พร้อมที่จะให้กำเนิดบุตร หากมีความผิดปกติในพัฒนาการทำงานของจิตใต้สำนึกในขั้นตอนต่าง ๆ จะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมต่อต้านสังคมของเด็กหรือเยาวชนผู้นั้น เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

สำหรับสิ่งที่จะช่วยให้ Ego คอยทำหน้าที่ควบคุมดูแลพฤติกรรมของบุคคล คือ ความรู้สึกผิด บุคคลจะถูกกระตุ้นจากความต้องการของ Id แต่ว่าความรู้สึกผิดนั้นจะห้ามพฤติกรรมดังกล่าวโดย Superego ซึ่งบุคคลก็มีวิธีการในการตอบสนองแรงกระตุ้นเหล่านี้หลายวิธี คือ วิธีการแรกเรียกว่า การระงับแรงกระตุ้น (Sublimation) ซึ่งขบวนการนี้ ร่างกายจะเปลี่ยนแรงกระตุ้นของ Id เป็นพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับจาก Superego ตัวอย่างเช่น แรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดความก้าวร้าวและทำร้ายบุคคลอื่น ก็อาจถูกเปลี่ยนให้เป็นพฤติกรรมการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา นอกจากนี้ บุคคลยังมีการตอบสนองในรูปแบบการควบคุมระงับอารมณ์ (Repression) ซึ่งเป็นการที่บุคคลนั้นเก็บความต้องการของ Id ไว้ในจิตใต้สำนึก และปฏิเสธว่าไม่มีแรงกระตุ้นชนิดนี้เกิดขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งกระบวนการนี้อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลต่อไปในภายภาคหน้า

โดยปกติแล้วการทำงานของ Id Ego Superego จะมีความสมดุลระหว่างกัน หากแต่เมื่อใดก็ตามที่ Ego ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ ระหว่างความต้องการของ Id กับข้อห้ามของ Superego ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นภายในสภาวะจิตของบุคคลนั้น หาก Id แข็งแรงกว่า จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามใจชอบของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ในทางตรงข้าม หาก Superego มีความแข็งแรงกว่า Id ความต้องการของ Id ก็จะถูกผลักดันเข้าไปในจิตใต้สำนึก หากถูกรวบรวมสะสมไว้มากเข้า ก็อาจจะระเบิดปะทุ และแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาในวันหน้าได้

หลักการสำคัญของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ คือ พฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือพฤติกรรมอาชญากรรมต่าง ๆ นั้น เป็นสัญลักษณ์หรือสัญญาณของความขัดแย้งระหว่าง Id Ego และ Superego ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความผิดปกติหรือการป่วยทางจิตใจ (Mental Illnesses) ความบกพร่องทางอารมณ์ (Emotional Disorder) หรือการถูกรบกวนทางจิตใจ (Psychic Disturbances) และทฤษฎีแนวนี้อธิบายสาเหตุของความผิดปกติทางด้านจิตใจว่า มาจากสาเหตุ 2 ประการคือ เกิดจากการที่บุคคลไม่เจริญเติบโตตามธรรมชาติ หรือการขาดการควบคุมสัญชาตญาณของมนุษย์ การขาดความรักความเอ็นดูจากบิดาหรือมารดา การขาดการพัฒนาทางด้านอารมณ์ และการถูกกดดันในด้านความรู้สึกทางเพศ หรือความรับผิดชอบชั่วดี สาเหตุประการที่สอง เกิดจากการไม่พัฒนา Superego หรือการพัฒนา Superego ถูกรบกวน เนื่องจากการขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา หรือการที่บิดามารดามีนิสัยดุร้าย ไม่รักบุตร ซึ่งฟรอยด์เห็นว่า พฤติกรรมอาชญากรรมจะเกิดขึ้น หากมีปัญหาด้านการพัฒนาจิตใจในวัยเด็ก

ข. ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory)

เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดเดียวกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ คือ พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่อาจแสดงให้เห็นถึงปัญหาภายในตัวบุคคลนั้น การนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ก็จะมุ่งเน้นในการบำบัดรักษา เพื่อแก้ไขบุคคลมากกว่าการลงโทษ ซึ่งอิทธิพลของทฤษฎีจิตวิเคราะห์และทฤษฎีบุคลิกภาพนั้น จะพบเห็นได้ทั่วไปในนโยบายของหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน ที่มุ่งเน้นการแก้ไขเด็กหรือเยาวชนมากกว่าการลงโทษ หรือการมีหน่วยงานให้การบำบัดรักษานักโทษที่มีความผิดปกติทางจิต

ทฤษฎีบุคลิกภาพ จะให้ความสำคัญที่บุคลิกภาพของบุคคลว่า เป็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรม โดยมีสมมุติฐานว่า อาชญากรมีบุคลิกภาพที่ผิดปกติแตกต่างจากบุคคลธรรมดา ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากพันธุกรรมก็ได้ และพฤติกรรมอาชญากรรมเป็นการแสดงออกของบุคลิกภาพที่แตกต่างจากบุคคลปกติ เช่น ขาดความสามารถในการระงับอารมณ์ ความก้าวร้าว การชอบหาเรื่องใส่ตัวเอง การชอบเป็นศัตรูกับผู้อื่น การมองโลกในแง่ร้าย หรือการไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นต้น และยังมีทฤษฎีแนวนี้ที่นำเสนอว่า อาชญากรนั้นแตกต่างจากบุคคลปกติ ในรูปแบบของบุคลิกภาพพื้นฐาน บุคคลทั่วไปจะมีบุคลิกภาพที่ยอมรับกฎ กติกาของสังคม ส่วนอาชญากรนั้น เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม หรือต่อต้านสังคม (Antisocial) หรือมีจิตผ้นผวน (Psychopath or Sociopath) ทฤษฎีแนวนี้จึงศึกษาสาเหตุและหาทางแก้ไขบุคลิกภาพของบุคคลที่นำไปสู่พฤติกรรมอาชญากรรม

Harvey Cleckley (1941) ได้ชี้ให้เห็นว่า อาการจิตผั่นผวนหรือบุคลิกภาพต่อต้านสังคมนี้ มักจะถูกนักจิตวิทยาและแพทย์โรงพยาบาล นำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งแทบจะกลายเป็นว่า คำนี้สามารถนำไปใช้ได้กับบุคคลทุกคน เนื่องจากว่าบุคคลทุกคนมักจะมีบุคลิกภาพอย่างใด อย่างหนึ่ง ที่อยู่ภายใต้คำจำกัดความของบุคลิกภาพต่อต้านสังคม ซึ่งครีคเลย์ได้สรุปลักษณะของบุคคลที่มีอาการจิตผั่นผวนหรือต่อต้านสังคมว่า มี ดังต่อไปนี้

1. เห็นแก่ตัว (Egocentricity)
2. ไม่เข้าสังคม (Asocial Behavior)
3. ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของบุคคลอื่น (Insensitivity to others)
4. มีความเป็นปรปักษ์กับบุคคลอื่น (Hostility)
5. ไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือสิทธิของผู้อื่น (Lack of concern for the rights and privileges of others)
6. มีพฤติกรรมได้ตอบ (Impulsive behavior)
7. มีความซื่อสัตย์และผูกพันกับสังคมต่ำมาก (Poor loyalty and social relations)
8. มีการวางแผนและการตัดสินใจที่ไม่ถูกต้องและไม่สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ (Poor planning and judgment; failure to learn from experience)
9. ตำหนิบุคคลอื่น (Projection of blame onto others)
10. ขาดความรับผิดชอบ (Lack of responsibility)
11. ไม่มีความรู้สึกหรือไร้อารมณ์ (Emotional poverty)
12. โกหกโดยไม่มีเหตุผล (Meaningless lying)
13. การลงโทษไม่สามารถป้องกันบุคคลเหล่านี้จากการกระทำผิดได้ (Punishment does not deter)
14. ไม่มีความรู้สึกต่อผลที่ตนได้กระทำต่อผู้อื่น (Lack of inner feeling for what he or she does to others)
15. สามารถแสดงอารมณ์ทางวาจาได้เหมาะสมแต่ไม่มีความเห็นใจให้ผู้อื่น (Expresses verbally appropriate affective responses but show callous indifference to others)
16. ไม่มีความเสียใจต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมของตนเอง (No distress over his or her maladjustment)

17. ไม่มีความรักต่อบุคคลอื่น (A warped capacity for love of loveless ness)

18. มีความสามารถทำให้ผู้อื่นรักตนเองได้ (A ability to be charming)

จากลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว จะครอบคลุมบุคลิกภาพของบุคคลทั่วไปเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในวงการอาชีพใด ๆ และไม่ว่าจะเป็นอาชญากรหรือไม่ก็ตาม แต่ครีเคลีย์ อ้างว่า อาชญากรโรคจิตผั่นผวนหรือต่อต้านสังคม จะแตกต่างจากอาชญากรทั่วไป คือ อาชญากรประเภทนี้จะประกอบอาชญากรรมโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย และไม่มีความเสียใจ หรือ ละอายใจกับการกระทำผิดดังกล่าว

จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และทฤษฎีบุคลิกภาพที่กล่าวมาต่างก็ยืนยันได้ว่า อาชญากรและผู้กระทำผิด ไม่ควรถูกมองว่าเป็นผู้ชั่วร้าย ในทางตรงข้ามบุคคลเหล่านี้เป็นคนป่วย ซึ่งไม่สมควรต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตนเอง เนื่องจากพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจาก จิตใต้สำนึกที่ไม่สามารถควบคุมได้ หรือเกิดจากบุคลิกภาพที่ผิดปกติ ดังนั้น การลงโทษพวกเขา เหล่านี้ นอกจากไม่ประสบผลสำเร็จในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิด การต่อต้านจากจิตใต้สำนึกอีก ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้กลับไปกระทำผิดอีก แนวความคิดนี้ จึงสนับสนุนให้บุคคลเหล่านี้ เข้ารับการรักษาทันทีทางจิตวิเคราะห์ เพื่อช่วยให้ค้นพบสิ่งที่ก่อให้เกิด พฤติกรรมอาชญากรรมที่ซ่อนอยู่ภายในจิตใจของบุคคลเหล่านี้ นี่ ดังนั้น ทฤษฎีจิตวิทยา จึงเป็น รากฐานสำคัญในหลักการลงโทษแบบการฟื้นฟูผู้กระทำผิด(Rehabilitation) ดังที่พบเห็นว่าบุคคล ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ จะได้รับการดำเนินการจากกระบวนการยุติธรรมแตกต่างไปจากบุคคล ธรรมดา นับตั้งแต่ การจับกุม การพิจารณาคดี จนกระทั่งขั้นตอนในการลงโทษ

2. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาแนวสังคมวิทยา

1. ทฤษฎีโอกาสและเหตุผล (Opportunity Rationality Theory)

ซึ่งวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม โดยเห็นว่าในกิจวัตร ประจำวัน (Routine activity) ก็อาจเป็นเหตุแห่งอาชญากรรมขึ้นได้หากมีโอกาสเอื้ออำนวย มีเหตุการณ์หลายอย่างที่ทำให้เกิดอาชญากรรม (Situational inducement) มีบางพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ออาชญากรรมมากกว่าแห่งอื่น ๆ รวมทั้งวิถีชีวิต (Life style) บางอย่างก็มีโอกาส ทำให้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม (Victimization) เหตุการณ์อาชญากรรม (Criminal event) สามารถควบคุมได้ ด้วยการลดโอกาสของอาชญากรรม (Criminal opportunity) การสร้างความเสี่ยง (Risk) การป้องกันพื้นที่อันตราย (Defensible space) ตลอดจนถึงมาตรการป้องปราม (Deterrence) (Barlow, 1984, pp. 70-80)

2. ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

สุพัตรา สุภาพ (2542, น. 9) อธิบายว่า แนวความคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่า พฤติกรรมหรือสถานการณ์ใด ๆ ที่มีการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมนั้น อาจเกิดวิธีการอันชอบธรรมที่ใช้กันอยู่ มีลักษณะเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น เด็กยากจนโอกาสที่จะได้รับการว่าจ้างในการทำงานน้อยเพราะด้อยการศึกษา ด้อยทักษะ ฯลฯ พวกเขาเหล่านั้นอาจจะมารวมตัวกันเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยของตนเอง และยอมทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มตน เพราะอยากเป็นพวกเดียวกับกลุ่ม เช่น การเสพยาเสพติด ลักขโมย เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าคนที่มีโอกาสจำกัดทุกคนในการประกอบอาชีพจะต้องกลายเป็นผู้กระทำความผิดเสมอไป เพราะจะต้องมีแรงจูงใจบางอย่าง เช่น หากกลุ่มยกย่องคนทำผิดหรือเพื่อเป็นพวกมิจฉาชีพ บุคคลนั้นก็จะมีบรรยากาศที่จูงใจไม่น้อยให้กระทำความผิด

วราคม ที่สุกะ (2531, น. 63) กล่าวว่า คำว่า “เบี่ยงเบน” (Deviance) มีผู้ใช้ในภาษาไทยอีกอย่างหนึ่งว่า “พฤติกรรมฝืนสังคม” และยังมีบางท่านใช้คำว่า “พฤติกรรมนอกคอก”

ปัญหาสังคมเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม พฤติกรรมทางสังคมจึงมีทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา ดังนั้น พฤติกรรมเบี่ยงเบนเองจึงมีทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา พฤติกรรมใดจะเบี่ยงเบนและเป็นปัญหาหรือไม่ขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและความรู้สึกของสังคม โดยปกติแล้วพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในทิศทางที่สังคมไม่ยอมรับ และเป็นพฤติกรรมที่อยู่เกินขีดที่สังคมจะทนได้

Rubington & Weinberg (1977, p. 149 อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 63) ได้นิยามว่า “ปัญหาสังคมย่อมสะท้อนให้เห็นว่ามีการละเมิดสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าสมาชิกแห่งสังคมควรกระทำ ควรพูดหรือควรคิดอย่างไรดี พฤติกรรมหรือสถานการณ์ใดที่เบี่ยงเบนออกไปจากแนวทาง หรือบรรทัดฐานแห่งการกระทำทางสังคม เรียกว่า “พฤติกรรมหรือสถานการณ์เบี่ยงเบน”

จากคำนิยามนี้ จึงมีคำสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 2 คำ คือ บรรทัดฐานทางสังคม และการละเมิด

1. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms)

บางครั้งอาจใช้คำอื่นแทนกันได้ เช่น สิ่งที่สังคมคาดหวัง หรือข้อคาดหวังของสังคม (Social Expectations)

2. การละเมิด (Violations)

โคห์เสน (1970, p. 1 อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 64) กล่าวว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบน จะปรากฏอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ไม่อยู่ในรูปหนึ่งก็อยู่ในอีกรูปหนึ่ง สังคมทุกสังคมย่อมมีกฎเกณฑ์และที่ใดมีกฎเกณฑ์ที่นั่นก็ย่อมมีการละเมิดกฎเกณฑ์ การละเมิดกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน”

จากคำนิยามนี้ ก็มีความหมายในตัวเองว่า บรรทัดฐานทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่แล้วตามปกติของสังคมเป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยอมรับและปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข หรือเหตุผลใด ๆ เพราะเหตุผลโดยพหุนัยที่ว่าบรรทัดฐานของสังคมแต่ละอย่างนั้น สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามหรืออย่างน้อยก็เห็นว่า ถ้าปฏิบัติไปตามนั้น ก็ไม่เห็นจะมีผลเสียหายอะไรเกิดขึ้นเพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใดไม่ยอมรับบรรทัดฐานของสังคมและมีการละเมิดเกิดขึ้นคือ ไม่ปฏิบัติตามแนวทางแห่งบรรทัดฐานของสังคมจะโดยมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมที่บุคคลละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมนี้เองเรียกว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน”

เสรีน ปุณณะหิตานนท์ (2522, น. 23 อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 64) ได้กล่าวถึงคำนิยามที่ศาสตราจารย์ แบล็ค และไรส์ (Black & Reiss) ให้ไว้เกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนว่า หมายถึง “การกระทำใด ๆ ก็ตามถ้าสร้างความชิงชังให้เกิดขึ้นแก่เหล่าชนผู้รู้เห็นการกระทำได้มากเท่าใด หรือในจำนวนของเหล่าชนผู้ชิงชังให้เกิดขึ้นเท่าไร และมีการเรียกร้องให้มีการลงโทษมากขึ้นเท่าไร การกระทำนั้นก็จะเป็นการเบี่ยงเบนมากขึ้นเท่านั้น”

จากคำนิยามข้างต้น พอจะมองเห็นประเด็นที่ชัดเจนที่ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่ สังคมคือเหล่าชนที่รู้เห็นพฤติกรรมนั้นเป็นผู้กำหนด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปัญหาสังคมใด ๆ จะถูกกำหนดโดยปฏิกิริยาของสังคม ซึ่งประกอบด้วย 3 ระดับ คือ ยอมรับ พอทนได้ และทนไม่ได้ หรือไม่ยอมรับ

ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ (2522, น. 35-36 อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 65-66) กล่าวว่า มีการแบ่งลักษณะของการเบี่ยงเบนออกเป็น 7 ลักษณะ ดังนี้

1. การกระทำที่เบี่ยงเบน ได้แก่ การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น เช่น อาชญากรรม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นทั้งชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินเงินทอง
2. การบริโภคสิ่งของหรือบริการที่เบี่ยงเบน ได้แก่ การบริโภคและอุปโภคสิ่งของที่ผิดกฎหมาย หรือใช้บริการที่ผิดกฎหมาย เช่น ดื่มสุราเถื่อน สูบบุหรี่ ยาเสพติด การพนัน เป็นต้น

3. การขายของสิ่งของต้องห้าม อันเป็นการละเมิดข้อบัญญัติหรือกฎหมายบ้านเมืองรวมไปถึงการหาบริการที่ผิดกฎหมาย เช่น กรณีหญิงโสเภณี พวกแมงดา จะถือว่ามีความเบี่ยงเบนมากกว่าผู้ใช้บริการ

4. การแสดงที่ต้องห้าม อาทิ การแสดงการเปลือยกายในที่สาธารณะ เป็นต้น

5. ลัทธิความเชื่อที่ต้องห้าม โดยปกติมักเป็นลัทธิความเชื่อถือทาง การเมืองของฝ่ายตรงข้าม เช่นอยู่ในกลุ่มผู้นิยมลัทธิประชาธิปไตย แต่กลับไปนิยมลัทธิ คอมมิวนิสต์ หรืออยู่ในกลุ่มผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่กลับไปนิยมลัทธิประชาธิปไตย เป็นต้น

6. การกระทำอัตวินิบาตกรรม (Suicide) โดยทั่วไปการกระทำ อัตวินิบาตกรรม หรือการฆ่าตัวตามยอมถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน แต่ในบางกรณีไม่ถือว่าเป็น พฤติกรรมเบี่ยงเบนแต่ถือว่าเป็นวชิกรรม ดังเช่นในกรณีของหน่วยบินกล้าตายของญี่ปุ่น ในสงครามโลก ครั้งที่ 2 คือ หน่วยบินกามิกาเซ่ หรือในกรณีของทหาร ตำรวจ และอาสาสมัครที่ ออกรบและเสียชีวิตในสงครามโดยการสมัครออกรบแนวน้ำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การกระทำอัตวินิบาตกรรมของคนหลาย ๆ คน ที่ กระทำเพื่อหนีหนี้สิน หนีความอับอาย หนีความเจ็บปวดทรมานหรือหนีอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันนี้ ถือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน

7. คุณสมบัติที่เบี่ยงเบน แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทาง ร่างกายที่เบี่ยงเบน เช่น คนแคระ คนตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ เป็นต้น และคุณสมบัติทางจิตที่ เบี่ยงเบน เช่น คนที่เป็นโรคจิตทรมาน จิตเปลี่ยน ปัญญาอ่อน เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะภายในหรือ ลักษณะทางด้านจิตวิทยาของบุคคล

ดังนั้น ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน จึงได้แก่ปัญหาโสเภณี ปัญหา อาชญากรรม ปัญหายาเสพติดให้โทษ ปัญหาอัตวินิบาตกรรม ปัญหาการกระทำผิดของเด็ก และเยาวชน ปัญหาโรคพิษสุราเรื้อรัง เป็นต้น

บลอช (Bloch อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 71) เชื่อว่าบุคคล ผู้ประสบกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรง และลึกซึ้ง ซึ่งเขาเองมีปัญหา ในเรื่องการปรับตัวอาจเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 ประการต่อไปนี้

1. หันกลับไปปฏิบัติตามบรรทัดฐานแห่งพฤติกรรมทางสังคมแบบเดิม
2. สร้างแบบพฤติกรรมของตนเองขึ้นใหม่ และพยายามผลักดันให้สังคม

ยอมรับ

3. โจมตีระเบียบแบบแผนสังคมแบบเดิม โดยการแสดงพฤติกรรมต่อต้านสังคม เช่น เกะกะเกราะ และอาชญากรรม

4. ปลีกตัวออกจากสังคม เช่น แกล้งทำตัวเป็นคนบ้า หรือถอนตัวออกจากสถานการณ์และท่องเที่ยวไปไหนมาไหนอย่างอิสระ โดยไม่สนใจเรื่องอะไร หรือกับใคร ๆ

5. เหม็นเบื่อชีวิต และพยายามหนีชีวิต โดยการกระทำอัตวินิบาตกรรม (Koenig) (อ้างถึงใน วราคม ที่สุกะ, 2531, น. 71)

ณรงค์ เส็งประชา (2538, น. 225-226) กล่าวว่าพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม เป็นพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมที่แสดงออกและมีผลต่อส่วนรวม ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่ปลอดภัยสำหรับตนและสังคม เช่น การค้าประเวณี การติดยาเสพติด การประกอบอาชญากรรม การที่คนเรามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการเป็นต้นว่า

1. ปัจจัยทางชีววิทยา เนื่องจากกรรมพันธุ์ ความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ ทำให้บุคคลที่มีความผิดปกตินั้น ๆ แสดงพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับออกมา เช่น เป็นผู้มีความรุนแรง โกรธง่าย มีความต้องการทางเพศสูง ใจเลวถูกชักจูงไปในทางที่ผิด หรือกระทำผิดได้ง่าย

2. ปัจจัยทางจิต เช่นความคับข้องใจที่ได้รับการปฏิบัติด้วยความไม่เป็นธรรม หรือจิตใจที่เกิดความต้องการอย่างรุนแรง อาจทำให้บุคคลมีจิตผิดปกติ ก่อปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆ่าตัวตายหรือปัญหาอื่น ๆ ก็ได้

3. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางอ้อมชักนำให้เกิดปัญหาทางสังคมได้เช่นกัน เช่น ปัญหาโสเภณี เกิดจากการที่ชาวบ้านขายลูกสาวไปเป็นโสเภณีเพื่อขจัดความยากจน ปัญหาความยากจนเกิดจากธรรมชาติไม่อำนวยต่อการทำมาหากิน ประกอบกับความด้อยคุณภาพของคน

4. ปัจจัยทางค่านิยม ทำให้ผู้คนต่างพยายามหาวิธีการให้ได้มาซึ่งค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการที่สังคมยอมรับ เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้ เช่นค่านิยมในเพชรพลอย เงินทอง ทำให้ต่างคนต่างอยากจะได้อยากจะมี ซึ่งถ้าไม่สามารถหามาด้วยวิธีสุจริต ก็อาจจะให้วิธีทุจริต

อำนาจ ไตรพจน์ (2538, น. 12-19) ได้อธิบายถึงความหมายของ “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” จากพจนานุกรมและนักทฤษฎีต่าง ๆ ไว้ดังนี้

จากพจนานุกรมทางสังคมศาสตร์ ได้บรรยายไว้ว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” เป็นพฤติกรรม ที่แตกต่างหรือฝ่าฝืน หรือขัดแย้งกับมาตรฐานที่สังคมยอมรับหรือวัฒนธรรมภายในระบบกลุ่มสังคมนั้น และพจนานุกรมทางพฤติกรรมศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า “ความเบี่ยงเบน” คือ การที่บุคคลมีลักษณะแตกต่างหรือผิดไปจากบรรทัดฐานทางสังคม ลักษณะที่แตกต่างกันอันได้แก่ ทัศนคติ มาตรฐาน ทางศีลธรรม และพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ชัด เป็นต้น

เมอร์ตัน (Robert K. Merton อ้างถึงใน อำนาจ ไตรพจน์, 2538, น. 15) กล่าวว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นเรื่องการอ้างถึง การกระทำที่ละเมิดหรือเกินเลยไปจากชุดบรรทัดฐานที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติกัน เช่น การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ หรือการกระทำของบุคคลที่มีสภาพคล้ายเด็กหรือการกระทำที่มีลักษณะ “ทำทนาย” หรือ “แหวกแนว” เช่น พวกปัญญาชน นักวิทยาศาสตร์ นักเขียน ที่ไม่สนใจ จะทำตามกฎระเบียบบางอย่างที่เกี่ยวข้อง

เบกเกอร์ (Becker อ้างถึงใน อำนาจ ไตรพจน์, 2538, น. 15) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนว่ากลุ่มทางสังคมได้สร้างความเป็นขี้เหร่ขึ้นมาโดยอาศัยเกณฑ์การละเมิดกฎเกณฑ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความเบี่ยงเบนโดยใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นต่อบุคคลที่มีพฤติกรรมละเมิดดังกล่าว และประทับตราพวกเขาว่าเป็น “คนนอกคอก” จากจุดยืนอันนี้ความเบี่ยงเบนจึงไม่ใช่คุณลักษณะของการกระทำที่บุคคลกระทำ แต่เป็นผลตามมาของการใช้กฎเกณฑ์หรือการลงโทษของคนอื่น ๆ ที่มีแต่ผู้กระทำความผิด ผู้ที่เบี่ยงเบน คือ คนผู้ซึ่งการประทับตราถูกใช้เป็นผลสำเร็จ พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนคือคนผู้ซึ่งการประทับตราถูกใช้เป็นผลสำเร็จ พฤติกรรมที่เบี่ยงเบน คือ พฤติกรรมที่คนอื่นประทับตรา

เพราะฉะนั้น ความเบี่ยงเบนจึงเป็นผลตามมาของการตอบสนองของคนอื่น ๆ ที่มีต่อการกระทำของบุคคล การที่พฤติกรรมนั้นละเมิดกฎเกณฑ์ทางสังคมยังไม่เพียงพอที่จะกลายเป็นผู้เบี่ยงเบน แต่ยังขึ้นอยู่กับปฏิกิริยาของผู้อื่นในสังคมที่มีต่อผู้ละเมิดกฎ

กล่าวโดยสรุป การเบี่ยงเบนคือพฤติกรรมที่กลุ่มหรือสังคมเห็นว่าผิดไปจากบรรทัดฐานคนทั่วไป ก่อให้เกิดการต่อต้าน และลงโทษผู้กระทำผิด การเบี่ยงเบนที่เห็นชัดสุดคืออาชญากรรมหรือการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายอาญา เช่น ฆาตกรรม ดิฉกฉกเสพติด ฝ่าฝืนกฎหมายจราจร เป็นต้น และการที่จะระบุพฤติกรรมใดเบี่ยงเบนหรือไม่มันไม่อาจจะระบุได้ตายตัว ทั้งนี้เพราะว่าการกระทำอย่างหนึ่งสำหรับคนกลุ่มหนึ่งหรือยุคสมัยหนึ่งอาจเป็นการกระทำเบี่ยงเบนแต่อาจเป็นสิ่งที่ยอมรับของคน อีกกลุ่มหนึ่งหรือยุคสมัยหนึ่ง เช่น เกย์ในสังคมสมัยก่อนใครเป็นต้องปกปิดเพราะอับอาย ในปัจจุบันเกย์ไม่ต้องปกปิดซ่อนเร้นอีกต่อไป สังคมยอมรับและไม่รังเกียจ บางคนได้รับการยกย่องในความสามารถอีกต่างหาก

3. ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกันของซัทเธอร์แลนด์ (Sutherland's Differential Associations Theory)

เป็นแนวคิดของ Edwin H. Sutherland ที่พิจารณามุ่งไปที่กลุ่มเพื่อนประเภทของเพื่อนและลักษณะรวมทั้งพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อน สารที่น่าสนใจคือก่อนที่เด็กและเยาวชนจะคบเพื่อนกระทำความผิด ตนเองยังไม่มีความคิดโน้มเอียงที่จะกระทำความผิด แต่เมื่อได้คบเพื่อนกระทำความผิดแล้ว จึงได้เรียนรู้ค่านิยม ทศนคติ และกลวิธีเทคนิคที่โน้มน้าวให้กระทำความผิดในที่สุดจะมีพฤติกรรมและบุคลิกภาพเป็นคนที่เห็นว่าการกระทำความผิดเป็นของธรรมดาจากสาระแนวคิดของซัทเธอร์แลนด์เกี่ยวกับทฤษฎีนี้ผู้เรียนสรุปสาระที่น่าสนใจเป็นข้อ ๆ คือ

1. พฤติกรรมการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้มิใช่มีมาแต่กำเนิดหรือสืบทอดทางสายเลือดกรรมพันธุ์ (Heredity)

2. พฤติกรรมการกระทำความผิดเรียนรู้จากการปะทะสังสรรค์กับคนอื่น ๆ (Interaction) ในกระบวนการติดต่อสื่อสารทั้งคำพูด และกิริยา การก่ออาชญากรรมที่ใช้การเรียนรู้เห็นได้ชัด เช่น การขโมยรถ การล้วงกระเป๋า และการปล้น ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่ต้องมีการดูแบบอย่างการฝึกและมีขั้นตอนในการกระทำความผิด

3. การเรียนรู้พฤติกรรม การกระทำผิดเกิดขึ้นในกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกันเป็นส่วนตัว (Personal contact) มากกว่าการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การดูจากวิดีโอ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ที่จะมีผลต่อการกระทำความผิด

4. การเรียนรู้การกระทำความผิด ผู้ที่เรียนรู้มีความพอใจที่จะละเมิดกฎหมายมากกว่าการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น ถ้าอยู่ในวัยรุ่นก็จะพอใจที่จะละเมิดกฎข้อบังคับของโรงเรียน การหนีโรงเรียน การไฉ่ผมยาว ใส่กางเกงยาวเกินไปผิดระเบียบชุดนักเรียน เป็นต้น

5. การสมาคมที่แตกต่างอาจแปรเปลี่ยนไปตามความถี่ช่วงเวลา ความรุนแรงหมายความว่า ผู้กระทำความผิดมีความสัมพันธ์กับคนที่ทำผิดหรืออาชญากรมากเพียงใดบ่อยครั้งแค่ไหนและช่วงเวลาที่อยู่ด้วยยาวนานเท่าไร คน ๆ นั้นก็จะกระทำความผิดมากเพียงนั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์โดยตรงเป็นเหตุเป็นผล ในด้านความเข้มข้น หมายถึง แหล่งที่เป็นแบบแผนของการกระทำความผิดเป็นที่ยกย่องมากน้อยเพียงใด จากผู้ที่กระทำความผิด กล่าวคือผู้กระทำความผิดมีความรู้สึกนิยมพอใจแบบแผนของการกระทำความผิดถ้ามีมาก โอกาสที่ผู้นั้นก็จะยอมรับและปฏิบัติตามได้ง่าย

6. พฤติกรรมหรือวิธีการกระทำคามผิดเป็นการแสดงออกถึงความต้องการและค่านิยมโดยทั่วไป เนื่องจากพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ถึงเจตนา แต่ก็ไม่ใช่ว่าเมื่อทุกคนมีความต้องการเหมือนกันจะต้องมีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น โจรต้องการเงินจึงขโมยกรรมกรที่ต้องการเงินแค่ทำงานมากขึ้นเก็บออมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่าความต้องการอย่างเดียวกันไม่ใช่ว่าต้องกระทำอย่างเดียวกัน ผู้กระทำคามผิดจำนวนมากกระทำคามผิดด้วยการเรียนรู้เป็นที่น่าสนใจว่าในการพิจารณาพิพากษาลงโทษ ถ้าเป็นความผิดเล็กน้อยศาลจะพิพากษาด้วยการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำคามผิดเข้าไปมีโอกาสเรียนรู้การกระทำผิดจากผู้ต้องขังในเรือนจำ

7. พฤติกรรมกระทำคามผิดเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้มิใช่มีมาแต่กำเนิดหรือสืบทอดทางสายเลือดกรรมพันธุ์ (Heredity)

8. พฤติกรรมกระทำคามผิด เรียนรู้จากการปะทะสังสรรค์กับคนอื่น (Interaction) ในกระบวนการติดต่อสื่อสารทั้งคำพูดและกิริยา การก่ออาชญากรรมที่ใช้การเรียนรู้เห็นได้ชัดเช่น การขโมยรถ การล้วงกระเป๋า และการปล้น ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่ต้องมีการดูแบบอย่างการฝึกและมีขั้นตอนในการกระทำผิด

9. การเรียนรู้พฤติกรรมกระทำคามผิด เกิดขึ้นในกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกันเป็นส่วนตัว (Personal contact) มากกว่าการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การดูจากวีดีโอ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ ที่จะมีผลต่อการกระทำคามผิด

10. การเรียนรู้การกระทำคามผิด ผู้ที่เรียนรู้มีความพอใจที่จะละเมิดกฎหมายมากกว่าการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น ถ้าอยู่ในวัยรุ่นก็จะพอใจที่จะละเมิดกฎข้อบังคับของโรงเรียน การหนีโรงเรียน การไถ่ขโมย ไล่ทางเกยยาวเกินไปผิดระเบียบชุดนักเรียน เป็นต้น

11. การที่สมาคมแตกต่างอาจแปรเปลี่ยนไปตามความถี่ช่วงเวลา ความรุนแรงหมายความว่าผู้กระทำคามผิดมีความสัมพันธ์กับคนที่กระทำผิดหรืออาชญากรรมมากเพียงใดบ่อยครั้งแค่ไหนและเวลาที่อยู่ด้วยยาวนานอย่างไร คน ๆ นั้นก็จะกระทำคามผิดมากเพียงนั้นซึ่งเป็นความสัมพันธ์โดยตรงเป็นเหตุเป็นผล ในด้านความเข้มข้น หมายถึง แหล่งที่เป็นแบบแผนของการกระทำคามผิดเป็นที่ยกย่องมากน้อยเพียงใด จากผู้ที่กระทำคามผิด กล่าวคือผู้กระทำผิดมีความรู้สึกนิยมพอใจแบบแผนของการกระทำคามผิดถ้ามีมาก โอกาสที่ผู้นั้นก็จะยอมรับและปฏิบัติตามได้ง่าย

12. พฤติกรรมหรือวิธีการกระทำคามผิดเป็นการแสดงออกถึงความต้องการและค่านิยมโดยทั่วไป เนื่องจากพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ถึงเจตนา แต่ก็ไม่ใช่ว่าเมื่อทุกคนมี

ความต้องการเหมือนกันจะต้องมีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น โจทย์ต้องการเงินจึงขโมย การที่ต้องการเงินแค่ทำงานมากขึ้นเก็บออมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่าความต้องการอย่างเดียวกัน ไม่ใช่ความต้องการกระทำอย่างเดียวกัน ผู้กระทำความผิดจำนวนมากกระทำความผิดด้วยการเรียนรู้เป็นที่น่าสนใจเกิดว่าในการพิจารณาพิพากษาลงโทษ ถ้าเป็นความผิดเล็กน้อยศาลจะพิพากษาด้วยการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดเข้าไปมีโอกาสเรียนรู้การกระทำผิดจากผู้ต้องขังในเรือนจำ

Sutherland ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 2 ประการของการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้ คือ องค์ประกอบแรกหมายความว่า เนื้อหาหรือสาระสำคัญของสิ่งที่ถูกเรียนรู้ (Content of what is learned) ซึ่งหมายความว่ารวมถึง เทคนิคพิเศษในการประกอบอาชญากรรม แรงจูงใจที่เหมาะสม แรงกระตุ้น การอธิบายด้วยหลักเหตุผล ทศนคติ และการทำให้บุคคลคล้อยตามหรือเห็นด้วยกับการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการรับรู้แนวความคิด ไม่ใช่การกระทำ ส่วนขององค์ประกอบที่สองคือ กระบวนการที่การเรียนรู้ได้เกิดขึ้น (Process by which the learning takes place)

โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการคบหาสมาคมกับกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิด ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากความใกล้ชิดเท่านั้น บุคคลอาจเข้าสู่หรือผ่านกระบวนการเรียนรู้ได้เช่นกัน หากว่าได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับผู้เป็นต้นเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้อย่างแตกต่างกันตามความถี่ (Frequencies) ระยะเวลา (Duration) การให้ความสำคัญ (Priority) และความเข้มข้น (Intensity) ซึ่งซัทเธอร์แลนด์ ได้ให้ความสำคัญกับความเข้มข้นว่าน่าจะมีอิทธิพลมากที่สุด ในการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม ดังนั้น ตามทฤษฎีแล้วหากบุคคลได้มีการเรียนรู้ถึงการยอมรับความเห็นกับพฤติกรรมละเมิดกฎหมาย มากกว่าการยอมรับพฤติกรรมที่ไม่ละเมิดกฎหมาย ในลักษณะที่บ่อยครั้ง เป็นเวลาค่อนข้างนาน ในระยะตอนต้นของช่วงชีวิต และมีต้นกำเนิดมาจากบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีชื่อเสียงแล้ว บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมละเมิดกฎหมายมากขึ้น

ทฤษฎีของซัทเธอร์แลนด์ได้ให้ความสำคัญกับตัวแปร “การคบหาสมาคมกับเพื่อนที่เป็นอาชญากร” โดยให้เหตุผลว่า ความผูกพันกับเพื่อนจะสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ และการส่งเสริมสนับสนุน ทั้งในด้านความประพฤติ และความเห็นด้วยในพฤติกรรมดังกล่าวเยาวชนที่มีความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนที่เป็นคนดี มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่ดี และเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ถูกกฎหมาย ในทางตรงกันข้าม เยาวชนที่มีความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนที่เป็นอาชญากรจะมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมอาชญากรรมและเห็นด้วยกับพฤติกรรมอาชญากรรม

4. ทฤษฎีแรงจูงใจ (The need-hierarchy conception of human motivation)

Abraham Maslow กล่าวว่าความต้องการของมนุษย์นั้นมีติดตัวมาแต่กำเนิด และความต้องการเหล่านี้จะเรียงเป็นลำดับขั้นของความต้องการเริ่มแรกและต่อมาสูงขึ้นเป็นลำดับ โดยความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุดจะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อน บุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นต่อไปนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุด และเห็นได้ชัดที่สุดจากความต้องการทั้งหมด เป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจนความต้องการที่จะถูกกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส หากมีความพึงพอใจในขั้นนี้แล้ว ก็จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่า แต่ถ้าความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่ได้รับความพึงพอใจ บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งทำให้ความต้องการอื่น ๆ ไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการระดับรองลงไป

2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับความพึงพอใจแล้ว บุคคลก็จะพัฒนาไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป ซึ่งเรียกว่า ความต้องการความปลอดภัยหรือความรู้สึกมั่นคง (safety or security) ในเด็กเล็ก ๆ จะต้องการความช่วยเหลือและต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น หากพ่อแม่เลี้ยงดูอย่างตามใจมากเกินไปโดยไม่กวดขัน จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกไม่ได้รับความพึงพอใจ การให้นอนหรือกินไม่เป็นเวลานอกจากจะทำให้เด็กรู้สึกสับสนแล้วยังทำให้รู้สึกไม่มั่นคงในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา สัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน เช่น แยกกันอยู่ ตายจาก ทะเลาะ ทำร้ายร่างกาย จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของเด็กว่า สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่มั่นคง ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัย

3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) ความต้องการขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลย่อมต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของ โดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว การยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจากสังคม โดยเป็นความรักที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดี การนับถือซึ่งกันและกัน การยกย่องไว้วางใจกัน รู้จักการให้ความรักต่อผู้อื่นและรู้จักที่จะรับความรักจากผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเอง มีคุณค่า หากบุคคลขาดความรักและความเป็นเจ้าของ ก็มักจะเกิดความคับข้องใจและทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว ความผิดปกติทางพฤติกรรมและจิตใจ

4) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Self-esteem needs) เมื่อความต้องการได้รับความรักและการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผลและทำให้บุคคลพึงพอใจแล้ว พลังผลักดันขั้นที่ 3 ก็ลดลง และมีความต้องการในขั้นต่อไป กล่าวคือ การได้รับความนับถือยกย่อง ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ความต้องการนับถือตนเอง เป็นความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง ได้แก่ ความต้องการมีอำนาจ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถในตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น เป็นความต้องการที่จะได้รับความยกย่องชมเชยในสิ่งที่กระทำ ซึ่งทำให้รู้สึกว่าคุณค่า และความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ได้แก่ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน และเป็นที่ชื่นชมยินดี

5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการลำดับสุดท้าย จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการลำดับขั้นก่อน ๆ ได้รับความพึงพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ Maslow อธิบายความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงว่า เป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสม บุคคลซึ่งประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และศักยภาพของเขา และมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง เป็นการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นความต้องการของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ ได้แก่ เป็นผู้พยายามมองหาความจริงแท้ในสรรพสิ่ง กระทำเพื่อมวลมนุษย สร้างสรรค์ ไม่เบียดเบียน และทำงานด้วยน้ำใสใจจริง

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theories)

บันดูรา (อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541, น. 236) พบว่าสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ คือการเรียนรู้ด้วยการสังเกตหรือการเลียนแบบ คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเสมอ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราอยู่เสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้ โดยการสังเกต (Observational learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบ สัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ รูปภาพการ์ตูน หรือหนังสือก็ได้ นอกจากนี้คำบอกเล่าด้วยคำพูด หรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกต โดยผู้เรียนไม่คิด แต่ผู้เรียนสามารถกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ใน

ความทรงจำระยะยาวและสามารถเรียกใช้ในเวลาที่ผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นทฤษฎีผสมระหว่างทฤษฎีพฤติกรรมนิยมและพัฒนาการทางความคิด หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ได้แก่

- พฤติกรรมส่วนมากของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ โดยมีตัวแบบสำหรับเลียนแบบ
 - มนุษย์มีศักยภาพแห่งการนึกคิด รู้จักสร้างและใช้สัญลักษณ์ รู้จักเห็นและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่หนุนให้เกิดพฤติกรรมและพัฒนาการ
 - การเสริมแรงมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ แต่บุคคลอาจรับหรือปฏิเสธการเสริมแรงนั้น ๆ ผู้เรียนรู้จึงมีความสำคัญเหนือการเสริมแรง กระบวนการทางความคิดของบุคคลมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมและเหนือกว่าการเสริมแรง
 - การเรียนรู้ใด ๆ เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสังคมหลายประเภท ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ฉะนั้นกฎการเรียนรู้แบบคลาสสิกและลงมือกระทำ มีขีดจำกัดในการอธิบายพฤติกรรมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ
 - ทฤษฎีที่มีฐานแนวคิดจากการทดลองกับสัตว์ ไม่สามารถนำมาใช้กับมนุษย์ได้เต็มร้อย เพราะมนุษย์มีชีวิตทางสังคมที่แตกต่างจากสัตว์
 - การเรียนรู้โดยการสังเกตมีความสำคัญยิ่งกว่าการเสริมแรงทางบวก หรือการทำโทษ
- ทฤษฎีตามแนวคิดนี้คือ พัฒนาการใด ๆ ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ ซึ่งมีมาตั้งแต่เกิด กระบวนการเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดเจน กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลสามารถทำอะไร ๆ โดยเพิ่มปริมาณขึ้น โดยการเรียนรู้ อย่างหนึ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไปไม่จบสิ้น หลักการในทฤษฎีนี้นำไปใช้อธิบาย พัฒนาการของมนุษย์หลายด้าน ไม่จำกัดช่วงวัย

1) ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) แบ่งเป็นการเรียนรู้ 2 ประเภท คือ

- การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (classical conditioning learning) Ivan Pavlov ได้ทดลองกับสุนัข โดยนำสุนัขที่หิวเข้าไปในเครื่องที่มีสายรัดตัวไว้ให้อยู่กับที่ สุนัขถูกเจาะที่แก้มบริเวณต่อมน้ำลายและติดเครื่องมือวัดปริมาณน้ำลายไว้ เริ่มทดลองโดยให้สุนัขได้ยินเสียงกระดิ่ง น้ำลายไม่ไหล ต่อมาให้ได้ยินเสียงกระดิ่งแล้วให้ผงเนื้อเป็นอาหาร สุนัขมีอาการน้ำลายไหล ทำหลายครั้งจนเคยชิน ภายหลังเมื่อให้สุนัขได้ยินเสียงกระดิ่ง แต่ไม่ให้ผงเนื้อ สุนัขมีพฤติกรรมน้ำลายไหล แสดงว่าสุนัขเกิดการเรียนรู้หรือถูกวางเงื่อนไขให้มีอาการ

น้ำลายไหล สัมพันธ์กับการได้ยินเสียงกระดิ่งนอกเหนือไปจากน้ำลายไหล เพราะได้รับอาหาร ซึ่งเป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติ

กลไกการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก เป็นกระบวนการเรียนรู้ในพัฒนาการของมนุษย์ด้านต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยมักเกี่ยวข้องกับการให้สิ่งเร้าที่มีเงื่อนไขควบคู่กับสิ่งเร้าที่ไม่มีเงื่อนไขซ้ำ ๆ กัน แล้วจะทำให้การตอบสนองตามเงื่อนไขเกิดขึ้นบ่อย ๆ จนกลายเป็นการตอบสนองอย่างไม่มีเงื่อนไข

- การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบลงมือกระทำ (operant conditioning learning) B.F.Skinner ให้แนวคิดนี้ว่า บุคคลจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือมีพฤติกรรมซ้ำ ๆ เมื่อได้รับการเสริมแรง (reinforcement) ทั้งทางบวกและลบ การเรียนรู้หรือการมีพฤติกรรมซ้ำ ๆ เกิดขึ้นได้ดีเมื่อมีการเสริมแรงทันที (immediate reinforcement) แรงเสริมเป็นสิ่งที่ช่วยให้พฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเกิดขึ้นซ้ำอีก มี 2 ชนิด คือ แรงเสริมทางบวก และแรงเสริมทางลบ กล่าวคือ

แรงเสริมทางบวก (Positive reinforcement) หมายถึง สิ่งของหรือเหตุการณ์ที่ช่วยเสริมพฤติกรรม เพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นอีก แรงเสริมทางบวกจึงเปรียบเสมือนรางวัลอย่างหนึ่ง เป็นการให้กำลังใจเมื่อบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เช่น เมื่อเด็กตอบคำถามถูก ครูก็ชมว่าเก่ง หรือเมื่อเด็กสอบได้คะแนนดีผู้ปกครองก็อาจซื้อเสื้อผ้าสวย ๆ ให้ หรือพาไปรับประทานอาหารนอกบ้าน โดยการให้แรงเสริมทางบวกไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะสิ่งของ อาหาร ของใช้เท่านั้น แต่รวมไปถึงคำชมเชยด้วยวาจา ตลอดจนการแสดงออกโดยการกระทำ และสีหน้าท่าทางอีกด้วย

แรงเสริมทางลบ (Negative reinforcement) หมายถึง แรงเสริมที่ทำหน้าที่ส่งเสริมหรือคงไว้ซึ่งพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยวิธีการที่ตรงกันข้ามกับแรงเสริมทางบวก ได้แก่ การดำเนินคดี การทำให้โกรธ แต่การดำเนินคดีนั้นจะต้องเป็นการดำเนินเพื่อก่อ จึงจะเป็นแรงเสริมการกล่าวร้ายเพื่อทำลายไม่ใช่แรงเสริมทางลบ เช่น เด็กจะยอมทำการบ้านก็ต่อเมื่อแม่บ่นหรือจะกลับบ้านได้เมื่อยอมขอโทษเพื่อน หรือเด็กจะยอมลงสระว่ายน้ำเมื่อถูกเพื่อนล้อว่าขี้ขลาด โดยการที่แม่บ่น การกลับบ้านได้ หรือการถูกเพื่อนล้อ ต่างก็เป็นแรงเสริมทางลบ เพราะเด็กจะแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาออกมาเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาจะถูกเสริมด้วยสิ่งเร้าที่เขาไม่พึงปรารถนา

ส่วนการลงโทษ (Punishment) นั้น หมายถึง การให้เด็กได้รับประสบการณ์ที่เจ็บปวด หรือประสบการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งต่างจากแรงเสริมทางลบที่เป็นการที่เด็กพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้เขาเจ็บปวดให้พ้นไป การลงโทษจะก่อให้เกิดผลเพียงชั่วคราวเท่านั้น คือ ไม่อาจหยุด

พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้ตลอดไป การใช้แรงเสริมทางลบ และการลงโทษนั้นจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง และต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับแต่ละคน เพราะแรงเสริมทางลบอย่างหนึ่ง อาจเป็นผลกับคนหนึ่งได้ แต่ไม่เป็นผลกับอีกคนก็ได้ และในทางตรงข้ามอาจก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนาด้วย

6. ทฤษฎีการเสียระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคม (Social Disorganization Theory) Clifford Shaw and Henry McKay ได้ทำการศึกษาการกระทำผิดของเยาวชนกับเขตชุมชนเมือง เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำผิดของผู้กระทำความผิด กับเขตชุมชนที่พักอาศัยอยู่เฉพาะในเมืองชิคาโก ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรรมกับลักษณะทางสังคมว่า อาชญากรรมและปัญหาสังคมนั้น มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่เรียกว่า “การบุกรุกการครอบครองและการสืบทอดอำนาจ” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโตของเมืองในลักษณะออกจากจุดศูนย์กลาง เมื่อเขตพื้นที่ใดถูกบุกรุกโดยผู้มาอยู่อาศัยใหม่ ความผูกพันหรือกลไกการควบคุมทางสังคมของเขตนั้นก็จะถูกทำลายไป เนื่องจากผู้คนที่มาอาศัยอยู่ใหม่ จะมีลักษณะทางกายภาพและความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมและค่านิยมที่แตกต่างไปจากประชากรที่อาศัยอยู่เดิม ทำให้ความเป็นระเบียบของสังคมที่เคยมีอยู่ก่อนถูกทำลายไป เนื่องจากเขตชุมชนกำลังถูกเปลี่ยนแปลงและประชากรที่อาศัยอยู่ก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับความเชื่อมโยงนี้ และความผูกพันระหว่างผู้อยู่อาศัยก็ลดน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ไม่ยุ่งเกี่ยวต่อการมีกิจกรรมร่วมกันก็ลดน้อยลงตามลำดับ เป็นเหตุให้ผู้อยู่อาศัยไม่สามารถที่จะควบคุม เยาวชนในเขตชุมชนนั้นได้อีกต่อไป ในที่สุดเขตชุมชนนั้นก็กลายเป็นดินแดนแห่งความขัดแย้งระหว่างผู้อยู่อาศัย เนื่องจากความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ สีผิว วัฒนธรรม หรืออาชีพ อีกทั้งก็จะมีแก๊งวัยรุ่นมาคอยก่อความเดือดร้อนรำคาญ หรือวุ่นวาย ตลอดจนประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ ปრაการการณ์นี้ จะพบเด่นชัดในโซนที่กำลังเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองถิ่นที่อยู่ของประชากรในเขตนี้กำลังเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ เนื่องจากพื้นที่ส่วนนี้ถูกคาดหวังว่าจะถูกแทนที่ด้วยธุรกิจและอุตสาหกรรม ทำให้ส่วนนี้ของเมืองไม่มีผู้ใดอยากอาศัยอยู่ จึงกลายเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกคนจน หรือชนชั้นต่ำในเมือง ซึ่งรวมทั้งคนต่างด้าว หรือชาวชนบทที่เพิ่งอพยพเข้ามาในเมือง เพราะค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัยมีราคาถูกที่สุดในเขตนี้ของเมือง ทำให้เขตนี้เกิดสภาพที่เรียกว่า “สังคมไร้ระเบียบ” ซึ่งการที่สังคมมีสภาพไร้ระเบียบนี้เอง ได้เป็นสาเหตุของอัตราการกระทำผิดกฎหมายสูง และส่งผลให้ขนบธรรมเนียมหรือกลไกควบคุมทางสังคมที่มีอยู่นั้นลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่มีกลไกควบคุมทางสังคมเลย เป็นเหตุให้คนในเขตชุมชนนั้นมีอัตราการกระทำผิดสูงกว่าเขตชุมชนอื่น และพฤติกรรมอาชญากรรม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนของ

ประชากรในเขตนี้ เป็นพฤติกรรมปกติของบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตนี้ ซึ่งแสดงออกมาเพื่อตอบโต้สภาพสังคมที่ไม่ปกติ

สุพัตรา สุภาพ (2542, น. 8) อธิบายว่าทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมได้เกิดจากการรวมตัวอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์แน่นอนที่คาดหวังให้เป็นสมาชิกต้องปฏิบัติ การเสียระเบียบทางสังคมเกิดจากการที่กฎเกณฑ์เหล่านี้ล้าสมัย ทำให้ไม่มีผู้ปฏิบัติตามหรือละเมิดดังกล่าว

ความล้มเหลวของกฎเกณฑ์หรือการละเมิดดังกล่าวอาจจะมีสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. การไร้กฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเราไม่มีกฎเกณฑ์คอยบอกว่าจะต้องทำอะไร
2. ความขัดแย้งของกฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเรารู้สึกถูกบีบบังคับให้กระทำตามที่

ตรงข้ามหรือขัดแย้งกัน

3. การฝ่าฝืนเป็นภาวะ ที่คนเรารู้สึกว่าการเชื่อกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก็ไม่ได้ทำให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือได้รับโทษอะไร เช่นการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรวดเร็ว อาจจะทำให้มาตรฐานของความประพฤติที่เคยปฏิบัติมาจนเป็นประเพณีกลายเป็นสิ่งล้าสมัย และสังคมก็ไม่มีมาตรฐานใหม่ให้สมาชิกปฏิบัติ

บุคคลที่ได้รับผลจากการเสียระเบียบทางสังคมนี้อาจจะกลายเป็นไม่สนใจจะทำตามระเบียบ เช่น ดิถยาเสพติดหรือประกอบอาชญากรรม และสังคมเองก็จะรู้สึกได้ถึงแรงกระทบจากความไร้ระเบียบนั้นและอาจจะแก้ไขด้วยการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์บางอย่างหรืออาจจะรักษากฎเกณฑ์ที่ขัดแย้งนั้นไว้ หรือไม่ก็เลิกกฎเกณฑ์ดังกล่าวเสีย

สังคมที่ไม่เป็นระเบียบ คือ สังคมที่ไม่สามารถจะควบคุมสมาชิกของสังคมให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ โดยทั่วไปทุกสังคมมักจะวางกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานบางอย่างให้สมาชิกที่มาอยู่ร่วมกันได้ใช้เป็นแนวทางในการร่วมกันอย่างมีระเบียบ ความเป็นระเบียบนี้ไม่ใช่เกิดจากการใช้อำนาจแต่เป็นการยอมรับกฎเกณฑ์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ความไม่เป็นระเบียบในสังคมมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ความล้มเหลวของกลุ่มจารีตประเพณี ปกติแต่ละบุคคลจะรักษาค่านิยมและความมุ่งหวัง ตลอดจนเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก วิธีการถ่ายทอดก็อาจจะออกมาในรูปบังคับให้ทุกคนกระทำตาม ซึ่งวิธีนี้จะได้ผลต่อเมื่อสถาบันถ่ายทอดความรู้ เช่น ครอบครัว โรงเรียน รัฐบาลมีเสถียรภาพ แต่ถ้าขาดหลักสำคัญในการทำงานร่วมกัน หรือทำงานไม่ประสานกันก็จะทำให้สถาบันไม่อาจจะถ่ายทอดและรักษาค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมได้ เพราะขาดความยึดมั่นหรือขาดความศรัทธา ซึ่งความไม่เป็นระเบียบในสังคมนี้เป็นมูลฐานที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น เด็กกระทำผิดอาชญากรรม เป็นต้น

2. ความขัดแย้งระหว่างกฎเกณฑ์กับความมุ่งหวัง เมื่อกลุ่มจารีตประเพณีในสังคมสลายลงหรือไม่สามารถรักษาหน้าที่ของตนได้ สมาชิกของกลุ่มจะขาดความศรัทธา ดังนั้น ค่านิยมของกลุ่มอาจจะมีผลในทางตรงกันข้าม เพราะไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้กลุ่มมีความเข้าใจหรือปฏิบัติสอดคล้องในแนวเดียวกัน

ปกติแล้วความต้องการหรือความรู้สึกของคนย่อมเปลี่ยนแปลงได้เสมอ และมักจะไปขัดกับกฎเกณฑ์เก่า ๆ ของสังคมและเมื่อต้องเผชิญกับความต้องการใหม่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนเก่า ๆ ก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคม โดยทั่วไปแล้ว สังคมจะพยายามเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางอย่างเพื่อให้เข้ากับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าสามารถทำได้โดยไม่ไปขัดแย้งกลุ่มใด ซึ่งถ้าจะให้ได้ดีแล้ว ความเจริญเริ่มจากกลุ่มอิทธิพลเพราะถ้าเริ่มจากกลุ่มเล็ก อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นได้

วราคม ทีสุภะ (2531, น. 43) เรียกการเสียระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคมว่า “ภาวะสังคมพิการ” (Social Disorganization) โดยได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การที่สถาบันทางสังคมปรับตัวไม่เหมาะสม ภาวการณ์เช่นนี้เป็นไปค่อนข้างรุนแรง จนกระทั่งไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม และสถาบันย่อย ๆ ภายในสังคมได้อย่างน่าพอใจ

ภาวะสังคมพิการ หมายถึง ความอ่อนแอที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนและสถาบันต่าง ๆ ภายในสังคมแห่งนั้น ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดคุณธรรมต่าง ๆ เป็นต้นว่า บ้าน โรงเรียน วัด และรัฐบาล ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกของสังคมแห่งนั้นคือ ไม่สามารถควบคุมไปปฏิบัติในแนวเดียวกันได้ ตามระเบียบแบบแผน หรือบรรทัดฐานที่ปฏิบัติกันมา หมายความว่าสถาบันเหล่านั้นขาดความศักดิ์สิทธิ์ลง ทำหน้าที่ได้ไม่ดีเหมือนแต่ก่อนจึงไม่สามารถควบคุมให้ผู้คนในสังคมแห่งนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้เหมือนเดิม (ประสาธน์ หลักศิลา, 2512, น. 12 อ้างถึงใน วราคม ทีสุภะ, 2531, น. 43)

7. ทฤษฎีไร้ระเบียบ

เมอร์ตัน (อ้างถึงใน อำนาจ ไตรพจน์, 2538, น. 18-19) ได้นำทฤษฎี Anomie (สภาพไร้บรรทัดฐาน) มาให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า สภาพไร้บรรทัดฐานเกิดจากความขัดแย้งระหว่างความมุ่งหวัง (Aspiration) และความล้มเหลวของกฎข้อบังคับ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคม เมอร์ตัน ได้ใช้ทฤษฎีนี้มาอธิบายถึงปัญหาอาชญากรรมด้วย โดยเสนอให้แนวความคิดว่า “โครงสร้างทางสังคมเป็นแรงกดดันอย่างต่อเนื่องต่อบุคคลในสังคมอาชญากรรม เป็นสิ่งที่ผิดปกติที่ตอบสนอง สถานการณ์บางอย่าง แรงกดดันที่ทำให้คนประพฤติฝ่าฝืนระเบียบสังคม

ก็จะเป็นสิ่งปกติตามหลักจิตวิทยา“ เพราะมนุษย์ย่อมมีความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มีความทะเยอทะยาน และปรารถนาที่จะแสดงออกอย่างเต็มที่ ความปรารถนาอันแรงกล้าของบุคคลอาจเป็นเครื่องชักจูงใจให้บุคคลประพฤติฝ่าฝืนระเบียบสังคมพฤติกรรมฝ่าฝืนระเบียบสังคมย่อมมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามลักษณะโครงสร้างในสังคมที่แตกต่างกัน เมอร์ตัน ได้ให้เหตุผลได้ ชี้ให้เห็นอีกว่าโครงสร้างทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นทั้งแรงกดดัน และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลละเมิดกฎหมายและข้อบังคับของสังคม

จึงจะพบว่าในบางสังคมผู้ที่กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะมีใช้กลุ่มบุคคลที่มีแนวโน้มจะกระทำความผิดโดยธรรมชาติหรือเป็นพวกอาชญากรมืออาชีพแต่ที่ได้กระทำความผิดลงไปก็เพราะอิทธิพลจากแรงกดดันจากสังคมและสภาพแวดล้อม ทำให้ผู้ที่มีความปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิตที่รุนแรงกว่าบุคคลอื่น ต้องแสดงออกด้วยวิธีการอันมิชอบ โดยมีค่านึงถึงกฎเกณฑ์สังคม เพื่อให้ตนยืนหยัดในสังคมที่ตนเองปรารถนาได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป สภาพไร้กฎเกณฑ์ หรือ Anomie คือสภาพอับสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วยความยากจน การมีโอกาสอย่างจำกัดที่จะดำเนินไปสู่ความสำเร็จในการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม เป็นสภาพความสับสนในทางวัฒนธรรมจะปรากฏขึ้นต่อเมื่อค่านิยมที่ดีงามในสังคมไม่เป็นที่ยอมรับของคนบางกลุ่มที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ทำให้คนมีความมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายของตน โดยไม่คำนึงถึงวิธีปฏิบัติอื่นที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นสภาพไร้บรรทัดฐานหรือไร้กฎหมาย ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อคนยึดวิธีการที่ละเมิดต่อกฎหมายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์ เช่น ความร่ำรวยเป้าหมายจึงกลายเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลส่วนจะใช้วิธีการอย่างไร ไม่สำคัญ ไม่ว่าจะถูกหรือผิดขอเพียงให้บรรลุเป้าหมายเป็นอันใช้ได้

8. ทฤษฎีตีตรา

สุพัตรา สุภาพ (2542, น. 10) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการกระทำใดจะเป็นการเบี่ยงเบนหรือไม่เพียงไร ขึ้นอยู่กับสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ เช่น สังคมจะระบุว่า การกระทำนั้น ๆ จะเบี่ยงเบนหรือไม่เบี่ยงเบนหากมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น จะทำให้เกิดลักษณะดังต่อไปนี้

1. กลุ่มบุคคลหนึ่งจะมีอำนาจเหนือหรือได้เปรียบกลุ่มอื่น โอกาสของคนกลุ่มนั้นจึงมีน้อยจนในที่สุดอาจถูกกีดกันหรือลงโทษ
2. บุคคลที่ถูกตีตรา อาจจะยอมรับว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นความผิดซึ่งอาจทำให้บุคคลนั้นอยากเป็นคนไม่ดีโดยสมบูรณ์แบบให้หมดเรื่องหมดราวไป เช่น คนที่ถูกตราหน้าว่า

เป็นคนติดยาเสพติดก็อาจจะใช้ชีวิตแบบคนติดยาอย่างเต็มที่ด้วยการไม่ทำงาน ใช้ชีวิตสบาย ๆ ไม่อยากรักษาดัว ทำตามอำเภอใจ รวมทั้งประกอบอาชญากรรม เช่น ลักเล็กขโมยน้อย จี้ ปล้น ฆ่า เป็นต้น

อัณณพ ชูบำรุง (2527, น. 105-108) ได้กล่าวถึงทฤษฎีตราใบชื่อของ “ทฤษฎีตราใบ” ไว้ดังนี้

ทฤษฎีนี้ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่าอาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้ตราใบ การตราใบนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดครั้งแรก และผู้กระทำผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่น ๆ ในสังคมสถาบันเหล่านี้เป็นผู้กำหนดว่าเขาประพฤติเป็นอาชญากร เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้กระทำผิดก็ยอมรับตราใบและเริ่มกำหนดทิศทางแห่งความประพฤติของตนในอนาคตให้สอดคล้องกับการรับรู้ของสังคม โดยนัยนี้อาชญากรรมจึงเกิดขึ้นเพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมผู้ที่เสนอแนวความคิดนี้เป็นคนแรก คือ ตาร์ต นักสังคมวิทยาและนักอาชญาวิทยา ชาวฝรั่งเศส และต่อมา ชัทเธอร์แลนด์ นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันก็ได้เสนอแนวความคิดนี้ เหมือนกัน ผลของการตราใบนั้นไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบุคคลไปในทิศทางเดียวกันเสมอไป แต่การตราใบก็มีความหมายต่อบุคคลยิ่งกว่าสิ่งที่เขาได้ปฏิบัติลงไป การตราใบว่าเป็นคนผิดอาจจะทำให้ผู้กระทำผิดเปลี่ยนนิสัยเดิมของตน เป็นนิสัยเบี่ยงเบนตลอดกาลไปเลยก็ได้ การตราใบ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดเหตุการณ์ตามมาและเหตุการณ์นั้นก็คือการแสดงออกของพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั่นเอง สมมติว่าเรากำหนดพฤติกรรมเป็นการเริ่มต้นว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรม เช่น การก่อเหตุความไม่สงบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกไปจะเป็นผลให้กลุ่มก่อความไม่สงบขยายออกไปมากขึ้น ในขั้นสุดท้ายทำให้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นมาหลายอย่างอยู่ในกระบวนการตราใบ ดังจะให้เห็นดังต่อไปนี้

1. เริ่มเบี่ยงเบน
2. สังคมลงโทษ
3. เริ่มเบี่ยงเบนอีก
4. การลงโทษหนักเข้า รวมทั้งปฏิเสธสังคม
5. ความเบี่ยงเบนต่อไปอีก บางทีจะรู้สึกมั่งร้ายและโกรธแค้นต่อผู้กระทำการลงโทษตน
6. ชุมชนทนไม่ได้จึงจัดการอย่างเป็นทางการ โดยการสร้างรอยมลทินว่าเป็นผู้เบี่ยงเบนจริง ๆ

7. พฤติกรรมเบี่ยงเบนหนักขึ้น แสดงปฏิกริยาในทางลบต่อการสร้างรอยมลทิน และการลงโทษจากชุมชน

8. ยอมรับฐานะการเป็นคนเบี่ยงเบนอย่างเต็มตัว และพยายามปรับตัวให้ สมบพาท

นักอาชญาวิทยาอีกท่านหนึ่ง คือ เบคเคอร์ (Becker อ้างถึงใน อ้วนณพ ชูบำรุง, 2527, น. 106-107) ได้กล่าวไว้ว่า การตราบาปจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. เวลาที่มีการกระทำผิด
2. มีผู้กระทำผิดและมีผู้ตกเป็นเหยื่อ
3. การรับรู้ของสังคมต่อการกระทำผิด

มีข้อสังเกตว่า สังคมนั้นไม่เพียงแต่ลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเท่านั้น แต่ยังห่างเหินจากผู้เบี่ยงเบนอีกด้วย ตามความเป็นจริงแล้วถือว่าผู้เบี่ยงเบนเป็นคนนอกคอกเป็นคนคบไม่ได้ เป็นคนสารเลว แล้วแต่จะเรียก จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ในขั้นตอนของผู้กระทำผิดก็คือ ทักษะที่มุ่งร้าย ส่วนการเรียนรู้ต่อไปก็อาจจะเป็นทัศนคติที่เกลียดชังจนกระทั่งเรียนรู้เทคนิคที่จะเอาตัวรอดโดยเบี่ยงเบนหรือประกอบอาชญากรรม

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยอะไรมากมายนักที่เกี่ยวกับการเบี่ยงเบนหรือเป็นอาชญากรรม มีเพียงปฏิกริยาของสังคมเท่านั้น และผู้เป็นอาชญากรก็ตอบสนองต่อปฏิกริยานั้น คนบางคนหรือคนจำนวนมากเมื่อทำผิดและมีคนตราหน้าก็ไม่ได้กระทำผิดต่อไปอีกเพราะเขาเป็นคนที่มีจิตใจเข้มแข็ง มีเหตุผลและอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดีและทฤษฎีนี้มิได้เน้นปัจจัยทางจิตใจ ปัจจัยทางกายภาพ ตลอดจนทั้งปัจจัยครอบครัวและสถาบันสังคมอื่น ๆ

ทฤษฎีส่วนมากจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้เป็นอาชญากรและผู้ไม่เป็นอาชญากร แต่ทฤษฎีตราบาปพยายามจะชี้ให้เห็นว่าอาชญากรไม่ได้มีความแตกต่างจากผู้ไม่เป็นอาชญากร คนเป็นอาชญากรเพราะปฏิกริยาของสังคมต่างหาก พฤติกรรมที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมถือเป็นพฤติกรรมธรรมดาในสถานการณ์หนึ่งอาจเป็นอาชญากรรมแต่ในอีกสถานการณ์หนึ่งอาจไม่เป็นอาชญากรรมก็ได้ ปฏิกริยาทางสังคมจึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ

นักอาชญาวิทยาอีกท่านหนึ่ง คือ เรด (Ried) ได้เสนอแนวความคิดว่าทุกคนมีความโน้มเอียงที่จะกระทำผิดกฎหมายอาญา ความแตกต่างอยู่ตรงที่ว่า ทำให้บางคนจึงจะละเมิดกฎหมายอาญาได้บ่อยกว่าคนอื่น และควรพิจารณาต่อไปอีกว่ากฎหมายที่ละเมิดบ่อย ๆ คือกฎหมายอะไร และทำไมบางคนเมื่อละเมิดกฎหมายแล้วถูกสังคมตราบาปลงโทษ ส่วนบางคนกลับไม่ถูกตราบาป ความต้องการของเรดก็คือเขาต้องการให้ศึกษาถึงการกระทำผิดซ้ำของสภาพ

กฎหมายที่ใช้อยู่และปฏิกริยาของสังคม ต่อผู้ละเมิดกฎหมาย (อัณณพ ชูบำรุง, 2527, น. 105-108)

3. อาชญากรรมทางการเมือง

ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าเป็นเรื่องของอาชญากรรมทางการเมือง โดยมีสาเหตุมาจากการมีเป้าหมายของการกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับ "การเมือง" เสมอ (อาจมีแรงจูงใจทางด้านอุดมการณ์ ศาสนา หรืออื่น ๆ ที่อยู่เบื้องหลังวัตถุประสงค์ทางการเมือง) กล่าวคือเป้าหมายหลักของการกระทำก็เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่แนวทางที่ผู้ก่อความไม่สงบต้องการ เพื่อเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในรัฐบาล หรือเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายทางด้านสังคมและเศรษฐกิจและอื่น ๆ เหล่านี้เป็นต้น รวมทั้งการกระทำที่รุนแรงใด ๆ ต่อชีวิตของพลเรือนด้วย

อาชญากรรมทางการเมือง (Political Crime) เป็นการกระทำที่นำมาซึ่งความสำเร็จทางการเมือง ซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นความผิด เช่น อาชญากรรมเกี่ยวกับสงคราม การทรยศต่อชาติ การบ่อนทำลายชาติ การกบฏ การปลุกปั่นเพื่อก่อความไม่สงบ การก่อวินาศกรรม (สุดสงวน สุธีสร, 2541, น. 29)

อาชญากรรมการเมือง ได้แก่ การกระทำผิดที่ละเมิดต่อกฎหมายอาญา ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียทางการเมือง โดยเฉพาะความมั่นคงทางการเมืองหรือเสถียรภาพทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นสำคัญ เช่น เพื่อแบ่งแยกดินแดน ฯลฯ

รูปแบบของอาชญากรรมการเมือง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การก่อความไม่สงบ ก่อวินาศกรรม และการก่อการร้าย
2. การลอบสังหาร หรือทำร้ายผู้นำทางการเมือง หรือผู้มีบทบาททางการเมือง
3. การปฏิวัติ เพื่อช่วงชิงอำนาจในการปกครอง/ การเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล

มีแนวคิดมาจาก ทฤษฎีสภาวะไร้กฎเกณฑ์ สภาพไร้กฎหมาย สภาวะ Anomie คือ สภาวะไร้กฎเกณฑ์ทางสังคม มีความสับสนวุ่นวาย สับสนวุ่นวาย เต็มไปด้วยความยากจนสมาชิกในสังคมขาดสิ่งยึดเหนี่ยวใจ ไม่เกรงกลัวกฎหมาย สภาวะ Anomie เป็นสาเหตุสำคัญในการประกอบอาชญากรรมของคนในสังคม

Merton' Strain Theory การประกอบอาชญากรรม เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความกดดันในการดำเนินชีวิต ไปสู่เป้าหมายในชีวิตที่สังคมกำหนดค่านิยมไว้ ซึ่งความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายและวิถีทาง นำไปสู่ภาวะ Anomie

การปฏิวัติ (Rebel) เป็นกลุ่มที่มีการปฏิวัติไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ โดยอาจจะมีทั้งการยอมรับหรือปฏิเสธทั้งเป้าหมายและวิถีทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามวิถีทางที่ถูกตั้งอาจนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมได้ เช่น อาชญากรรมการเมือง เป็นต้น

4. สงครามการเมืองภายในประเทศ

5. การทำสงครามจิตใจภายใน

6. การทุจริตเกี่ยวกับการเลือกตั้ง (อาจารย์สุมนทิพย์ จิตสว่าง, น.32)

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี (2551) ได้เขียนเรื่อง "สรุป 45 เดือนสถานการณ์ความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ในผู้จัดการออนไลน์ไว้ว่า สถานการณ์ภาคใต้สภาพดังกล่าวทำให้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับต่อเนื่องมาเกือบ 4 ปี มีการใช้ความรุนแรงในระดับพื้นฐานในชีวิตประจำวัน หรือในชุมชน ความรุนแรงเป็นภาวะสถิติ ต่อเนื่อง ไม่แน่นอน และยืดเยื้อเรื้อรัง รวนวันปะทุขึ้นมาในทุกขณะเวลา ยังไม่มีใครและคนกลุ่มใดที่ปลอดภัยในพื้นที่แห่งนี้ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เราอาจจะตีความได้ในสองแง่มุม คือ

ในด้านหนึ่ง ปัจจัยภายใน หรือตัวแปรที่ก่อความรุนแรง การก่อเหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัด ส่วนมากที่สุดจะเป็นความรุนแรงแบบมีการจัดตั้งรวมกลุ่มหรือ organized violence ดังนั้น จึงเกิดการโจมตีเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการร่วมกันลงมือปฏิบัติการต่อพลเรือน และต่อเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งต่อสถานที่สาธารณะ ในลักษณะสงครามขนาดเล็ก (small wars) ความรุนแรงแบบมีการจัดตั้งเช่นนี้ จะมีศักยภาพการก่อความไม่สงบทางการเมืองสูงมาก และสามารถสร้างความหวาดกลัว หวาดระแวง รวมทั้งส่งผลต่อความรู้สึกกลัวและเกลียดชัง (fear and hatred) ในความสัมพันธ์ทางสังคมและชุมชนในวงกว้าง

ความรุนแรงได้เปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐกับประชาชน ระหว่างประชาชนด้วยกันเองคือ ชุมชนไทยพุทธและมุสลิม หรือแม้แต่ในคนแต่ละกลุ่มเอง ต่างก็มีแนวโน้มเอียงความรู้สึกไม่ไว้วางใจกันและไม่เชื่อมั่นต่อกัน

ในอีกด้านหนึ่ง ต้องยอมรับว่าตัวแปรสำคัญของความรุนแรง คือ กลไกอำนาจรัฐ ปฏิบัติการของความรุนแรงในสงครามแบบใหม่เป็นสิ่งที่เกิดจากลักษณะอำนาจรัฐ "ในพื้นที่ชายขอบ" หรือจุดที่มีความเปราะบางอ่อนแอของการใช้อำนาจรัฐ ทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงที่เป็นกองกำลังนอกแบบ (insurgencies) อาชญากรรมที่มีการจัดตั้ง (organized crimes)

ซึ่งท้าทายการใช้อำนาจรัฐที่มีความชอบธรรม รวมทั้งสามารถท้าทายอำนาจการควบคุมทางสังคมในชุมชน แต่การที่รัฐอ่อนแอ (weak state) ก็มีผลทำให้อำนาจรัฐเองไม่สามารถควบคุมความรุนแรง ความโปร่งใสที่เกิดจากการจัดการของฝ่ายตนเองได้ด้วย

ห้วงเวลาที่ผ่านมา แม้จะมีความพยายามโดยตลอดในการปรับปรุงแก้ปัญหานโยบายและมาตรการการจัดการความขัดแย้งโดยเน้นวิธีการที่อ่อนลง มีความพยายามสร้างสมานฉันท์และเน้นการแก้ปัญหาโดยมาตรการทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เป็นต้นมา แต่การที่ความรุนแรงและการก่อเหตุความไม่สงบไม่ลดลงในระยะเวลาอันสั้น ทำให้เกิดความกดดัน สภาวะระส่ำระสายในบางพื้นที่ ซึ่งแม้จะมีความสงบราบคาบ ในบางครั้ง (หรืออาจจะหลาย ๆ ครั้ง) ความรุนแรงก็อาจจะเกิดจากอำนาจรัฐเองที่ก่อให้เกิดความสับสน

การแก้ปัญหาอำนาจทางการเมืองที่มีความชอบธรรม จะทำได้ในสองทาง คือ กระบวนการทางการเมือง ในกระบวนการทางการเมืองที่ชอบธรรมจะสร้างความรู้สึกที่ดี ความเชื่อมั่นไว้วางใจ (trust) ที่ประชาชนท้องถิ่นมีต่ออำนาจหรือผู้นำ และทำให้เกิดการสนับสนุนที่ประชาชนมีต่ออำนาจสาธารณะ และการควบคุมทางสังคม และกระบวนการทางกฎหมาย เพื่อสถาปนาหลักการแห่งนิติธรรม (rule of law) ซึ่งเป็นฐานที่จะทำให้สถาบันที่มีความชอบธรรมทำงานได้

การแก้ปัญหาทั้งหมดต้องเน้นที่ความชอบธรรม และกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ความรุนแรงทั้งหมดลดลงได้อย่างยั่งยืน

คณะทำงานส่งเสริมการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรม (2549) ได้จัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยในหัวข้อ “การดำเนินกระบวนการยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : ปัญหาและแนวทางการแก้ไข” เพื่อนำเสนอต่อ กอส. ให้ประกอบการศึกษากร่างข้อเสนอต่อรัฐบาล เป็นที่ยอมรับตรงกันทุกฝ่ายแล้วว่า ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากความไม่เป็นธรรมที่ประชาชนในพื้นที่ต้องเผชิญมาอย่างยาวนาน ขณะที่ช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแสวงหา “ความเป็นธรรม” อยู่ในภาวะตึงตันอย่างยิ่ง ซึ่งบทสรุปของการศึกษามีดังนี้

ประเด็นปัญหาพื้นฐานการดำเนินกระบวนการยุติธรรมไทย สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาที่เกิดจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการทำงานให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมไม่แตกต่างจากปัญหาที่จังหวัดอื่น ๆ ประสบ ได้แก่ การอุ้มการฆ่าตัดตอนที่ไม่รู้ตัว ผู้กระทำผิด การรื้อพยานหลักฐานจากตัวผู้กระทำผิด การไม่คืนของกลาง การไม่ได้รับ

ความช่วยเหลือในการประกันตัวในกรณีที่ยากจน ฯลฯ ซึ่งเป็นการกระทำบางอย่างที่กระบวนการยุติธรรมไม่ควรกระทำต่อประชาชน แต่ก็ได้กระทำไปแล้ว และปัญหาที่สร้างขึ้นกับผลกระทบที่เกิดตามมามีระดับความถี่และรุนแรงอยู่ในขั้นวิกฤติ เนื่องจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาโครงสร้างการดำเนินกระบวนการยุติธรรม เป็นปัญหาพื้นฐานดั้งเดิมของกระบวนการยุติธรรมแบบปฏิปักษ์ (adversary system)

2. ปัญหาการขาดการนำเทคโนโลยีและวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ เป็นปัญหาพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรม

ประเด็นปัญหานี้สืบเนื่องจากการนำกระบวนการยุติธรรมที่มีปัญหาพื้นฐานอยู่แล้วตามข้อ 1 และ 2 มาใช้กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ที่มีเงื่อนไขความขัดแย้งรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตลอดช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ขาดความเชื่อมั่นในระบบการบังคับใช้กฎหมายและกลไกการดำเนินงานของรัฐบางส่วนเรียกร้องหาความยุติธรรมแก่ญาติพี่น้องโดยวิธีการแก้แค้นเอง

จากการศึกษาพบองค์ความรู้ใหม่ เกิดจากมิติใหม่ของคดีความผิดต่อรัฐที่ยังไม่มีคำพิพากษาฎีกาเป็นบรรทัดฐานมาก่อน เนื่องจากเป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย (corporate crime) ซึ่งโดยทั่วไปเกิดขึ้นในวงธุรกิจหรือกระทำโดยหุ้นส่วนบริษัทที่มีผลประโยชน์เป็นเป้าหมาย แต่ครั้งนี้ลักษณะการกระทำผิดเคลื่อนที่จากอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมาสู่อาชญากรรมการเมืองที่อ้างว่ามีอุดมการณ์ทางศาสนาเป็นเป้าหมาย การกระทำ ความผิดมีลักษณะที่ไม่สามารถระบุผู้กระทำผิดที่ร่วมมือกันออกมาเป็นรายบุคคลเพื่อลงโทษได้ เพราะเมื่อจำแนกเป็นรายบุคคลแล้ว แต่ละบุคคลอาจมิได้กระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งชัดเจนหรือร้ายแรง ทำให้พยานแต่ละปากไม่มีน้ำหนัก บอกรายละเอียดไม่ได้ ไม่มีตัวตนคนจำรวนที่ชัดเจน

ฉะนั้นจะต้องผนึกกำลังระดมความคิดร่วมกันของกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้สามารถรับมือกับอาชญากรรมประเภทนี้ได้ จึงทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการจัดการปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้แนวใหม่ที่ว่า "ผู้กระทำผิดเหล่านี้ไม่กลัวตาย" การทำให้พบกับความตายอย่างรวดเร็วจึงไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัว และไม่เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่น แต่หากนำคนเหล่านี้สู่กระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรมของอารยชนด้วยพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่แน่นหนาเท่านั้น จึงเป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนที่มีพลังมากพอที่จะทำให้ผู้กระทำผิดยอมจำนนก้มหน้ารับโทษทัณฑ์ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ จึงควรนำกรณีศึกษาต่าง ๆ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบปัญหาในกระบวนการยุติธรรมมา

เป็นต้นแบบในการศึกษา สังเคราะห์ และกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างกระบวนการ ยุติธรรม การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก และการบังคับใช้กฎหมายเสียใหม่ทั้งหมด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฐิติพร วิรุณหะ (2549) ได้ทำการศึกษาถึงสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากปริทรรศน์ทางประวัติศาสตร์ พบว่าจุดหักเหที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มขึ้นเมื่อความสัมพันธ์ของราชอาณาจักรปัตตานีต่อราชอาณาจักรสยามเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ทั้ง 2 รัฐ มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ที่รัฐปัตตานีมีสถานะเป็น "เมืองขึ้น" หรือ "หัวเมืองประเทศราช" ของรัฐสยาม ผู้การที่รัฐสยามพยายามมีอำนาจหรือสิทธิในการครอบครอง (sovereignty)เหนือรัฐปัตตานี ภายใต้กระบวนการสร้างรัฐชาติ สมัยใหม่ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อตัวตน ความเป็นมลายู-มุสลิมกระแสการต่อต้านขยายตัว การต่อต้านของผู้นำศักดินาที่สูญเสียสถานะทางสังคมเดิม ผู้ผู้นำทางศาสนาทำให้ศาสนาก้าวเข้ามามีความสำคัญสูงสุดในฐานะสัญลักษณ์ของการต่อสู้

ดังนั้นปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่ได้มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนาเท่านั้น หากแต่มีรากเหง้าของความขัดแย้งที่พัฒนามาอย่างยาวนาน

สถาบันพระปกเกล้า (2549) ได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องความขัดแย้ง โดยใช้กรณีศึกษาจังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีเขตติดต่อกันคือ จังหวัดสงขลา สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของประชาชนใน 5 จังหวัดภาคใต้ในเรื่องความขัดแย้ง ศึกษามุมมองความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของประชาชน ชุมชน และรัฐบาล ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษามุมมองในเรื่องบทบาทของรัฐในการจัดการปัญหา ทำให้เพิ่มหรือลดความขัดแย้งได้หรือไม่อย่างไร

การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยการสร้างเครื่องมือในการวัดทัศนคติเรื่องความขัดแย้งและทำการสำรวจใน 5 จังหวัด มีจำนวนตัวอย่าง 998 ตัวอย่าง ในระหว่างเดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน 2547 ตัวอย่างทั้งหมดได้มาจากการสุ่มแบบผสมอันประกอบด้วย การสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบจากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีการประชุมกลุ่ม (focus group) ประชาชน เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคมใน 5 จังหวัด เพื่อทราบข้อมูลเพิ่มเติมและข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนมีการจัด

สัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอผลการสำรวจสู่สาธารณะ โดยจัดขึ้นที่จังหวัดสงขลาและรับฟังข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษาและข้อเสนอแนะในการจัดการความขัดแย้ง อีกทั้งมีการจัดการประชุมกลุ่มย่อยอีกครั้ง เพื่อรับทราบข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยผู้เข้าร่วมมาจากทุกภาคส่วน

ประเด็นการรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ จะมีอิทธิพลสำคัญของการจัดการความขัดแย้ง นอกจากนี้ ในการศึกษาพบสภาพปัญหาที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เชื่อว่าน่าจะนำไปสู่ความขัดแย้งในหลายประเด็น พอสรุปได้ดังนี้

- ปัญหาด้านผลประโยชน์

ในส่วนของผลประโยชน์ มุมมองของผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อว่าความรุนแรงของปัญหาเกิดจากนักการเมืองเห็นแก่ได้ ปัญหายาเสพติด ความยากจน ข้าราชการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทุจริตคอร์รัปชัน อาชญากรรม ตามลำดับ

- ปัญหาด้านความสัมพันธ์

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความขัดแย้ง มุมมองของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าปัญหาที่รุนแรงที่สุดเรียงตามลำดับ คือ ความไว้วางใจระหว่างนักการเมืองและข้าราชการ รัฐกับประชาชน ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาและคู่สมรสตามลำดับ

- ปัญหาด้านโครงสร้างทางสังคม

ความขัดแย้งด้านโครงสร้างทางสังคม มุมมองของผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อว่าปัญหาเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ต่อไปนี้ตามลำดับ คือ อำนาจอิทธิพลและเงินยังใช้ได้ผล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น ผู้มีอำนาจยังใช้อำนาจสั่งการหรือตัดสินใจแบบเดิม ๆ คือจากบนลงล่างและสังคมยังใช้ระบบอุปถัมภ์

- ปัญหาด้านความเชื่อและค่านิยม

ปัญหาด้านความเชื่อและค่านิยมที่สำคัญ คือ ประชาชนมีมุมมองที่แสดงความไม่เชื่อมั่นนักการเมืองและข้าราชการในการทำงานเพื่อประชาชน และส่วนใหญ่จะทุจริตหวังกอบโกย แต่ยังเชื่อว่าสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นในปัจจัยที่นำมาสู่ความขัดแย้งทั้ง 5 ประเด็น คือ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ค่านิยม โครงสร้าง ผลประโยชน์ และความสัมพันธ์ที่พบในการศึกษาค้างนี้ นับเป็นสิ่งที่ประชาชนสะท้อนออกมา หากมีการนำไปใช้

ในการศึกษาหาแนวทางแก้ไขจะช่วยลดปัญหาเหล่านี้ได้มาก ทั้งนี้เพราะประชาชนผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่จริง

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการเอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ ซึ่งเป็นบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ทาง กอส. เห็นว่า คนผิดคนร้ายที่ก่อความรุนแรงรายวัน มีหลายกลุ่ม มุ่งหลายเรื่องและควรต้องดำเนินการจับกุมเอาผิดตามกฎหมายอย่างไรก็ดีถึงแม้จะมีคนจำนวนไม่มากนักที่เรียกร้องให้แบ่งแยกดินแดน แต่ก็ไม่แน่ชัดว่าเป็นความต้องการที่แท้จริง หรือเพียงสร้างเงื่อนไขในการต่อรอง แต่ขณะนี้ดูจะมีเงื่อนไขบางอย่างที่ช่วยให้คนเหล่านี้ทำการของตนอย่างได้ผลต่อเนื่อง ที่สำคัญยิ่งกว่าปัญหาความรุนแรงรายวัน คือ อนาคตของสังคมไทยซึ่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายในสังคม ถ้าพวกเขาผูกพันรักใคร่กัน ไม่ว่าจะไม่มีใครคิดร้ายเพียงไร สังคมไทยก็มั่นคงแข็งแรง แต่หากพวกเขามีความโกรธแค้นเกลียดชัง หรือเพียงไม่แยแสใส่ใจในทุกชีวิตของกันและกัน อนาคตของสังคมไทยก็จะมีดะวะมันไปด้วยเมฆหมอกแห่งความรุนแรงไม่ว่าจะใช้ปืนก็กระบอกหรือใช้กำลังสักเพียงไร ก็สร้างความรุ่มเย็นในสังคมให้หวนคืนมาไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ กอส.จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางลดความรุนแรงในสังคมไทยสร้างสันติที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น จึงมุ่งทำงานสมานฉันท์โดยมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ

- มุ่งหาหนทางให้ผู้คนทั้งส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิมและส่วนน้อยที่เป็นพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย อยู่ในสังคมการเมืองไทยอย่างพลเมืองไทยที่มีความสุขตามสมควร
- มุ่งหาหนทางให้ผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศเข้าใจเหตุอันซับซ้อนซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ร้อนของผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- มุ่งคิดถึงการสร้างอนาคตที่ผู้คนซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และระหว่างผู้คนในที่นั้นกับสังคมไทยส่วนรวมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

สังคมไทยต้องเริ่มต้นจากความเข้าใจว่า แม้ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีปมเหตุในระดับโครงสร้างคล้ายปัญหาชนบทไทยในที่อื่น ๆ คือ ประสบปัญหาความยากจน ความโหดร้ายในการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ จากอำนาจเศรษฐกิจภายนอก ความอ่อนด้อยของคุณภาพการศึกษา ความเป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ และความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม แต่ความขัดแย้งนี้ถูกทำให้เข้มข้นอันตรายขึ้น เพราะความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา และความเข้าใจทางประวัติศาสตร์อันถูกใช้ เป็นข้ออ้างแห่งความรุนแรงได้ง่าย

การเอาชนะปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจำเป็นต้องใช้ มาตรการทางการเมืองเป็นหลัก โดยมุ่งจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างคนส่วนใหญ่กับคนส่วนน้อยทั้งในพื้นที่และในประเทศ เพื่อแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง และต่อสู้กับข้ออ้างแห่งความรุนแรงในระดับวัฒนธรรม

ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นจากเงื่อนไข 3 ประการ คือ

ประการแรก เป็นเงื่อนไขเชิงบุคคล ได้แก่ การใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองในทางที่ผิดเหมือนไม่มีขอบเขต การใช้ความรุนแรงโดยฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบและการตอบโต้ของฝ่ายรัฐด้วยความรุนแรง

ประการที่สอง เป็น เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง อันได้แก่

- ความไม่เป็นธรรมอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมและลักษณะการปกครองที่เป็นอยู่
- เศรษฐกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่เข้มแข็ง มีคนจนจำนวนมาก ขณะที่ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติกำลังผลักดันชาวบ้านเข้าสู่ความยากจนและไม่มีทางเลือก
- การศึกษาที่ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้ประชาชนส่วนใหญ่มีพลังเอาชนะการทำลายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม
- ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ขณะที่ประชากรส่วนน้อยที่เป็นชาวไทยพุทธลดลงอย่างต่อเนื่อง
- ปัญหา เกิดขึ้นในบริบทภูมิรัฐศาสตร์บริเวณชายแดนภาคใต้ของไทยและมาเลเซีย ทำให้เกิดการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้คนระหว่างสองประเทศอย่างแจ่มชัด

ประการที่สาม เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะเฉพาะทางศาสนาและชาติพันธุ์ในพื้นที่คือ ศาสนาอิสลาม ภาษามลายู และประวัติศาสตร์ปัตตานี สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขในสังคมซึ่งทำหน้าที่ให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงหรือทำให้ผู้คนไม่นอยยอรับหรือเห็นด้วยกับฝ่ายที่ใช้ความรุนแรง ทั้งหมดนี้ทำให้ผู้ก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อาศัยเงื่อนไขทางชาติพันธุ์ผสมผสานกับศาสนาเป็นข้ออ้างให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงในการต่อสู้เพื่อเป้าหมายของตนในนามของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิม

รุ่ง แก้วแดง ได้กล่าวถึงเรื่องของการต่อสู้ที่ปัตตานี ที่เขียนไว้ในหนังสือ “สงครามและสันติสุข@ชายแดนภาคใต้” ว่าในการสู้รบที่กรือเซะ ฝ่ายรัฐบาลได้ค้นพบเอกสารสำคัญในตัวของผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เขียนเป็นภาษาอาหรับ เป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ในการปลุกกระดมชื่อ “การต่อสู้ที่ปัตตานี” หนังสือเล่มนี้เขียนโดยผู้สงวนนามที่กัวลาคิซอ เมืองตานะแมเราะ รัฐกลันตัน

มีเนื้อหาปลุกระดม เน้นให้เกิดความเกลียดชังคนไทยซึ่งถือว่าเป็นคนต่างศาสนา แนวคิดในเอกสารนี้คล้ายกับยุทธศาสตร์บันได 7 ขั้นตอน แต่ทำเป็นคำสวดโดยให้คนที่เข้าร่วมขบวนการอ่านวันละแห่ง ทั้งหมด 7 วัน เนื้อหาเป็นการชี้แนะในเชิงที่ให้องค์กรต่างศาสนาเป็นศัตรู ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำคำสอนของคัมภีร์อัลกุรอานมาบิดเบือน ทำให้คนที่ไม่ได้ศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานอย่างจริงจังเกิดการหลงเชื่อและเข้าใจผิดได้

ในเรื่องของการก่อการร้ายจากต่างประเทศนั้น จากข้อมูลของการซักถามผู้ก่อความไม่สงบในวันที่ 28 เมษายน 2547 พบว่า การเกิดเหตุในครั้งนี้ได้รับอิทธิพลมาจากคนมาเลเซีย ชื่อ เปาะซู อายุประมาณ 58-60 ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตานะแมเราะ รัฐกลันตัน โดยเปาะซูทำตนเป็นผู้วิเศษปลุกเสก ทำให้ตำรวจมองไม่เห็น และอาจจะเป็นคนเดียวกันกับคนที่เขียนหนังสือ “การต่อสู้ที่ปัตตานี” ก็ได้

นับตั้งแต่ สงครามในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลยังคงเป็นฝ่ายตั้งรับมาโดยตลอด ยังไม่สามารถหาตัวผู้ดำเนินการหรือหัวหน้าที่ชัดเจนได้ รู้แต่เพียงว่ากลุ่มผู้นำเป็นครูสอนศาสนา (อุสตาซ) และสถานการณ์ในขณะนี้ได้พัฒนาไปสู่การใช้ระเบิดที่บังคับโดยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งเป็นวิธีการก่อการร้ายที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น รัฐบาลคงจะต้องใช้ความพยายามในการหาข่าวให้มากกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และน่าจะต้องพิจารณาในข้อเสนอที่ให้มีการจัดตั้ง “ศูนย์ตอบโต้การก่อการร้าย (Center for Countering Terrorism) ขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภัยการก่อการร้ายและเสนอแนะวิธีป้องกันและตอบโต้ที่ถูกต้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ อายุ ศาสนา ภูมิฐานะ การศึกษา อาชีพ รายได้ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและกลุ่มเพื่อน
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบ ได้แก่ เชื้อชาติและชาติพันธุ์ สภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพะทางการเงินของครอบครัว การรับรู้/ความรู้เกี่ยวกับขบวนการก่อความไม่สงบ การถูกชักชวนเข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบ ทศนะต่อหน่วยงานและจนท.ของภาครัฐ ความเสมอภาคในสังคม อิทธิพลของกลุ่มก่อการร้ายต่างชาติ

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนั้น มีผลทำให้เกิดการตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบ ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

การตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
กรณีศึกษาผู้ต้องขังคดีความมั่นคง เรือนจำกลางสงขลา

